

මහජනතාව තොරතුරුවලින් ඔලුකම්පනය කිරීම (සිවිල් සමාජ අත්දැකීම්)

Commonwealth Human Rights Initiative

working for the practical realisation of human rights in the countries of the Commonwealth

**TRANSPARENCY
INTERNATIONAL
SRI LANKA**

building a nation of integrity

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය

ස්වාධීන, අපක්ෂපාතී, ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයක් වන පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය (CHRI) පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ රටවල මානව හිමිකම් ප්‍රායෝගිකව සාක්ෂාත් කර ගැනීම සහතික කිරීමට ක්‍රියා කරයි. 1982 දී පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලය වෘත්තික සංගමයක් කිහිපයක් විසින් පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය ආරම්භ කරන ලදී. එය පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලය තුළ මානව හිමිකම් පිළිබඳ කාරණාවන් අරභයා මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීමට සංසදයක් ලෙස කටයුතු කරන අතර ක්‍රියාකාරීත්වය උදෙසා සාමාජික රටවල් සඳහා නෛතික මූලධර්ම සහ පොදු ඇගයීම් පද්ධතියක් සම්පාදනය කිරීම සම්බන්ධව ක්‍රියා කරයි.

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නයේ අරමුණු නම් පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ සාමාජික රටවල් තුළ මානව හිමිකම් කෙරේ සහාය දක්වන දේශීය මෙවලම් මෙන්ම අනෙකුත් ජාත්‍යන්තරව පිළිගත් මානව හිමිකම් මෙවලම් ද, මානව හිමිකම් පිළිබඳ විශ්ලේෂණ ප්‍රකාශනය ද, පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ හරාබේ මූලධර්මයන් ද පිළිබඳ විශ්ලේෂණ සහ දැනුම්වත් බව ප්‍රවර්ධනය කිරීමයි.

වාර්තාවන් සහ වාර්තා සමීක්ෂණයන් ඔස්සේ පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ රටවල මානව හිමිකම් කෙරේ වන බාධාවන් පිළිබඳව සහ ප්‍රගතිය පිළිබඳව අධීක්ෂණ අවධානය යොමු කරනු ලබයි. මානව හිමිකම් අපහරණයන් වැළැක්වීමට මිනුම් දැඩි සහ ප්‍රවේශයන් අරභයා පෙනී සිටීමත් පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මහ ලේකම් කාර්යාලයට, සාමාජික රටවලට සහ සිවිල් සමාජ සංවිධානයන්ට ආමන්ත්‍රණය කරනු ලබයි. බහුජන අධ්‍යාපනික වැඩ සටහන්, ප්‍රතිපත්ති පිළිබඳ සංවාදයන්, සංසන්දනාත්මක සමීක්ෂණ, පෙනී සිටීම් සහ ජාලගත කිරීම් හරහා පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නයේ මුළු මහත් ප්‍රවේශයම එම ප්‍රමුඛ කාරණා පිළිබඳ උත්ප්‍රේරකයකු ලෙසට ක්‍රියා කරනු ලබයි.

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නයේ අනුග්‍රාහක සංවිධානයන්ගේ ස්වභාවය නම් ජාතික රජයන්ගේ සහ අන්තර් ජාතික ජාලයක් වෙනුවෙන් ඉඩ දීමයි. මෙම වෘත්තිකයන්ට භාවිතාවන් සහ ප්‍රමිතීන්ද, මානව හිමිකම් තොරතුරු ප්‍රදායක කර හැරීම මෙන්ම තම කටයුතු තුළට මානව හිමිකම් ආදර්ශයන් සංගත කිරීමද මගින් රාජ්‍ය ප්‍රතිපත්ති හැසිරවිය හැකිවීමයි. මෙම කණ්ඩායම් ප්‍රතිපත්ති සම්පාදනයන් කෙරේ ප්‍රවේශ විය හැකි, මානව හිමිකම් අවධාරණය කරන හැකි, දේශීය දැනුම ගෙනෙන අතරම මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කරන්නට විකාශයන්ගෙන් යුතුව ක්‍රියා කෙරේ.

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය ඉන්දියාවේ නව දිල්ලියේ පදනම් වන අතර එක්සත් රාජධානියේ ලන්ඩන් නුවර සහ ඝානාවේ අක්රා නුවර එහි කාර්යාල පිහිටා ඇත. ජාත්‍යන්තර උපදේශක කොමිසම: සභාපති - සෑම් ඔකුද්සෙතෝ. සාමාජිකයන් : ඉයුජිස් ඩීරස්මන් - ඇමිසෝ, මුලේ බර්ට්, යාෂ් ගයි, ඇලිසන් ඩක්ස්බර්, නෙවිල් ලිට්ටන්, ඩී. පී. වර්ගේස්, සොන්රා යුසුන් සහ මාජා දරුවලා

විධායක කමිටුව (ඉන්දියාව) : සභාපති - ඩී.පී. වර්ගේස්. සාමාජිකයන් : අනු අගා, ඩී. කේ. චන්ද්‍රසේකර, බගවාන් දාස්, හිතින් දේසායි, කේ. එස්. දිලෝන්, හරිවන්ෂ්, සන්දේ හසරිකා, පුනම් මුලලපා, රෂමා පාල්, ආර්. ඩී. පිලායි, මුල් චාන්ද්‍ර ෂර්මා, සහ අධ්‍යක්ෂක - මාජා දරුවලා.

විධායක කමිටුව (ඝානාව) : සභාපති - සෑම් ඔකුද්සෙතෝ. සාමාජිකයන් : ඇනා ඩොස්මාන්, ඩී. පී. වර්ගේස්, නෙවිල් ලිට්ටන් සහ අධ්‍යක්ෂක - මාජා දරුවලා

විධායක කමිටුව (එක්සත් රාජධානිය) : සභාපති - නෙවිල් ලිට්ටන් උප සභාපති - ලින්ඩ්සේ රෝස්, සාමාජිකයන් : ඔස්ටින් ඩේවිස්, මිනසම් ධාර්, ඩෙරික් ඉන්ග්‍රෑම්, ක්ලෝරා මාර්ටින්, සයිඩ් ෂර්ගුදින් සහ විලියම්ස් ස්මිත්

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මාධ්‍යවේදීන්ගේ සංගමය, පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ නීතිඥ සංගමය, පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ නෛතික අධ්‍යාපන සංගමය, පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ පාර්ලිමේන්තු කටයුතු සංගමය, පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ ප්‍රවර්තන වෘත්තීය සමිතිය සහ පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ විකාශන සංගමය.

ISBN :978-955-1281-42-7

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය, 2011
මෙම වාර්තාවේ එන කරුණු මූලාශ්‍රය සඳහන් කරමින් යොදා ගත හැකිවේ.

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නයේ නව දිල්ලි කාර්යාලය (ප්‍රධාන කාර්යාලය)
B-117, දෙවන මහල
සර්වෝදය වරදරුව
නවදිල්ලිය - 110017
ඉන්දියාව
දුරකථන : +91-11-2686-4678, 2652-8152
ෆැක්ස් : +91-11-2686-4688
E-Mail: info@humanrightsinitiative.org

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නයේ ලන්ඩන් කාර්යාලය
පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ අධ්‍යක්ෂක ආයතනය 28, රසල් වතුරඉය
ලන්ඩනය WC1B 5DS
එක්සත් රාජධානිය
දුරකථන : +44-020-7-862-8857
ෆැක්ස් : +44-020-7-862-8820
E-mail: chri@sas.ac.uk

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නයේ අප්‍රිකානු කාර්යාලය
අංක 9 නිවෙස්නය, සමෝරා,
මාවේල් විද්‍යා සරණස්ථානය
බෙට්ටලි හිල් හෝටලය ඉදිරිපස
ලිස්ට් ඊවර් අසල, අක්රා, ඝානාව
දුරකථන : +00233-21-271170
දුර / ෆැක්ස් : +00233-21-271170
Email: chriafr@africaonline.com.gh

ග්‍රාන්ස්පේරන්සි ඉන්ටරනැෂනල් ශ්‍රී ලංකා
6, 37වැනි පවුමග, රැජින මාවත
කොළඹ 03
දුරකථනය 0112506419
ෆැක්ස් 0112592287
Email: tisi@tisrilanka.org
Web: www.tisrilanka.org

මහජනතාව තොරතුරුවලින් බලකම්පන්න කිරීම (සිවිල් සමාජ අත්දැකීම්)

(පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම් සංවිධානයේ උපදේශක කොමිසම් සභාවේ 2003 වසරේ වාර්තාව වන පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ රටවල තොරතුරු ලබා ගැනීමේ අයිතිය දෙස විමසා බැලීමක් (Open sesame) ලියවිල්ලේ අනුවාදයකි.)

සංස්කරණය : මාජා දරුවාලා
(මුල් සංස්කරණානුවාදය)

අනුවර්තනය : වෙන්නටේන් නයාක් සන්විතා බක්සි

පරිවර්තනය : ධනුෂ්ක විජේකෝන්

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලයේ මානව හිමිකම්
ප්‍රයත්නය
නව දිල්ලිය

ට්‍රාන්ස්පේරන්සි ඉන්ටනැෂනල් ශ්‍රී ලංකා
කොළඹ

පටුන

දැනුම්වත් කිරීම් හා පෙලඹවීම්	02
ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තහවුරු කිරීමක්	33
2003 - ශ්‍රී ලංකාවේ තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය පිළිබඳ පනත	34
ප්‍රයෝජනවත් වෙබ් ලිපිනයන්	52

මහජනතාව තොරතුරුවලින් බලසම්පන්න කිරීම (සිවිල් සමාජ අත්දැකීම්)

“මානව හිමිකම් සම්බන්ධයෙන් උද්ගතව පවතින පොදු සමාජ කතිකාව කෙරෙහි සිවිල් සමාජය වෙතින් කෙරෙන බලපෑම් අගයනු කැමැත්තෙමි. ගෝලීය ගැටලු විසඳීමෙහිලා නව්‍ය ප්‍රවේශ ඇසුරෙන් සිවිල් සමාජයීය දායකත්වය උදෙසා දොරටු විවරව ඇති මොහොතකි මේ. සමස්ත සමාජයේ ම පවතිනා හැම ශක්තියක් ම එක්රැස් කිරීමකින් තොරව මානව හිමිකම් සම්බන්ධයෙන් උද්ගතව පවතින අභියෝගයන්ට සාර්ථකව මුහුණ දීමට නොහැකි බව පැහැදිලිය.

මාර් රොබින්සන්, 2002¹
එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ,
මානව හිමිකම් පිළිබඳ හිටපු මහ කොමසාරිස්.

ජැමෙයිකාවේ සිට සැම්බියාව දක්වාත්, බංග්ලාදේශයේ සිට වනවාටු (Vanavatu) දිවයින දක්වාත් වූ විවෘත ආණ්ඩුකරණයේ පදනම් ව්‍යුහය සැකසී ඇත්තේ සිවිල් සමාජයේ කැපවීම නිසාවෙනි. සිවිල් සමාජ කණ්ඩායම් විසින්, ග්‍රාමීය මට්ටමේ ආර්ථික සාධාරණත්වය ප්‍රශ්න කර ගැනීම, සංවර්ධනය සඳහා යෙදවීමට තිබූ මිලියන ගණන් මුදල් වංචා කිරීම් හෙළිදරව් කිරීම්, විවෘතභාවය පදනම් කර ගත් ප්‍රතිපත්ති හා නීති සම්පාදනයට ආණ්ඩුවලට සහාය දීම, දුරස්ථව හා සීමාසහිතව ක්‍රියාත්මක වූ ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය හා වෙළෙඳ ආයතන දේශසීමා අභිබවමින් සම්පූර්ණ කටවීම් ආදී ඉලක්කයන්හිදී සාක්ෂාත් කරගත් සාර්ථකත්වයන් පිළිබඳ අත්දැකීම් ලොව පුරා මෙම ක්ෂේත්‍රයේ කටයුතු කරන විවිධ සංවිධාන හා කණ්ඩායම්වලට දිරිගැන්වීමක් පමණක් නොව ප්‍රායෝගික ක්‍රමවිධි සකසා ගැනීමට පිටිවහලක්ද විය. විශේෂ කොටම මෙම තත්ත්වය දකුණු ආසියාව තුළ පොදුවේ දැකිය හැකි විය. බංග්ලාදේශය, නේපාලය, හා ශ්‍රී ලංකාව තුළ නීතියක් ස්ථාපනය කිරීමට බලපෑම මතුවූයේ සිවිල් සමාජය වෙතිනි. ලොව කිසිම තැනක නොවූ විරූ ආකාරයේ අභියෝග සාර්ථක ලෙසින් තොරතුරු

දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස වූ නීතියක් සම්මත කර ගැනීමේ සිවිල් සමාජ ව්‍යාපාරයක් ඉන්දියාවේ ක්‍රියාත්මක විය. ඉන්දිය පනත පුරාම සිවිල් සමාජය මඟින් නිර්දේශිත ප්‍රතිපාදන අන්තර්ගත වී ඇත. නේපාලයේද තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ නීතිය කෙටුම්පත් කිරීමේදී සිවිල් සමාජයේ නියෝජිතයෝ එහි ප්‍රතිපාදන නිර්මාණය කෙරෙහි ප්‍රබල බලපෑමක් ඇති කළෝය.

මේ ආශ්‍රිත අත්දැකීම් විවිධ කණ්ඩායම් වෙතින් මෙන් ම ව්‍යාපාර වෙතින්ද දැකිය හැකි වේ. ලෝක වෙළෙඳ සංවිධානය හා ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල වැනි ලොව ඉහළම තලයේ ක්‍රියාත්මක වන ආයතන වෙතින්ද විවෘතභාවය ප්‍රවර්ධනය පිණිස මඟපෙන්වීම් හා පෙලඹවීම් කරනු ලබයි. පළාත් පාලන කටයුතුවල පවත්නා දුර්වලතා ප්‍රධාන අභියෝගයක්ව පවතින ග්‍රාමීය හා ප්‍රාදේශික මට්ටම් ක්‍රියාකාරකම් වෙතින්ද ඒ හා සමානව නමුත් සුළු පරිමාණයේ උදාහරණ විද්‍යමාන වේ. විනිවිදභාවය පවත්වා ගැනීම සඳහා ක්‍රමානුකූලව පියවර ගනිමින් සිටින ලෝක බැංකුව වැනි ආයතනවලට විවෘතභාවය පවත්වා ගන්නා ලෙසින් මෙන්ම, ණය ලබාදීම් සම්බන්ධයෙන් අදාළ කොන්දේසි පිළිබඳ මහජනතාවගේ උපදෙස් පතන ලෙසින් රහස්‍යභාවයෙන් යුත් රජයන් වෙත කෙරෙන්නාවූ හුදෙකලා ඉල්ලීම් ද ක්‍රියාත්මක වෙනු දැකිය හැක. අනෙක් අතට තවත් කණ්ඩායම් විසින් රහස්‍යභාවයෙන් කටයුතු කරනු ලබන රජයන්ට විවෘතභාවය පවත්වාගැනීමට බලකරනු පිණිස පුළුල් මහජන බලපෑමක් කිරීම සඳහා ජනතා ව්‍යාපාර මෙහෙයවන අවස්ථා ද පවතී. තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස වූ අරගලයේදී යොදා ගැනෙන උපක්‍රම හා නිර්මාණාත්මක ක්‍රමවේද එකිනෙකට වෙනස් වෙයි. ඒ ක්‍රමවේද ඒ ඒ සන්දර්භයට ආවේණික ස්වරූපයක් ගන්නා නමුත්, එකී වැඩසටහන් තුළින් උගතහැකි පාඩම්, සහ යහ පරිචය අපගේ දේශීය වැඩසටහන් සඳහා පලදායී අයුරින් උපකාරී වේ.

දැනුම්වත් කිරීම් හා පෙලඹවීම්

තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස සඳහා වූ වැඩසටහන් සියල්ලක්ම පාහේ ජනිත වී ඇත්තේ යහපාලනය හා මානව හිමිකම් උදෙසා ක්‍රියාත්මක වන කණ්ඩායම්වල දායකත්වයෙනි. තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස සඳහා ක්‍රියාත්මක වෙන සමහරක් ක්‍රියාකාරීහු ඒ සඳහා පමණක්ම විශේෂ කොට පරිශ්‍රමය දරන අතර සමස්ත රාජ්‍ය යන්ත්‍රණයේ ක්‍රියාකාරීත්වය ඉහළ නැංවීමට පවත්නා එකම ක්‍රමය එය බැව් විශ්වාස කරති. අනෙක් අතට විවෘත මාධ්‍ය කණ්ඩායම්, දූෂණ විරෝධී ක්‍රියාකාරීන්, පරිසරවේදීන් වැනි විවිධ ක්‍රියාකාරීන් එක්ව ස්වකීය විශේෂිත අරමුණ උදෙසා කරන අරගලයේ කොටසක් ලෙසින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස උදෙසා හඬනගන අයුරු දැකිය හැකි වේ. ස්වකීය මූලික ඉලක්කය වන පාරිසරික

කටයුතු සම්බන්ධව තීරණ ගැනීමේ ක්‍රියාවලියේ විවෘතභාවය ප්‍රවර්ධනය පිණිස කටයුතු කරන "Access Initiative සංවිධානය තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස උදෙසා ද හඬ නගන ආකාරය ඊට කදිම උදාහරණයකි. බලහත්කාරයෙන් ලබාගැනීමේ දූෂිත ක්‍රමවේදයන්ට මුහුණපාන බදු ගෙවන්නන්ට සහාය දීම පිණිස දූෂණ විරෝධී සංවිධානයක් ලෙසින් ඉන්දියාවේ නවදිල්ලි නගරය මූලාශ්‍ර කරගෙන ආරම්භ වූ "පර්වර්තන්" සංවිධානය, සංවර්ධන වැඩසටහන් නිසිපරිදි ක්‍රියාත්මක නොවන්නේ මන්ද? මහජන පැමිණිලි යාන්ත්‍රණයන්හි දැනුම්වත්බව හා මහජන සනීපාරක්‍ෂක සේවා සඳහා කෙරෙන අරමුදල් වෙන්කිරීම් ආදිය පිළිබඳ විමසා බලමින් මහජන දක්ෂතාවලි උදෙසා සහන ලබාදෙනු වස් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස සඳහා වූ පහත ස්ථාපිත කරගැනීමේ වැඩසටහන කෙරෙහි යොමුවිය.

ආධාරක ප්‍රජාව - මිතුරන්ද? සතුරන්ද?

ආධාරක ප්‍රජාව, තමන් ලබාදෙන ආධාර සම්බන්ධයෙන් විනිවිදභාවය පවත්වා ගැනීම උදෙසා කොන්දේසි පැනවීම නව ප්‍රවණතාවකි. ඝානා රාජ්‍යයේ, දුප්පත්කම තුරන් කිරීමේ ක්‍රමෝපායක සැලසුම ලෝක බැංකුවේද උපදෙස් මත සැකසුණු අතර 2004 වර්ෂය වන විට තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කරන නීතියක් සැකසීම එහි එක් කොන්දේසියක් විය.⁴ පාකිස්තානයේ ද, තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ ආඥාපනත 2002 වර්ෂයේ දී පැනවූයේ ආසියානු සංවර්ධන බැංකුවේ ණයකට අදාළ ප්‍රතිපත්තිමය ක්‍රියාකාරකම්වල ප්‍රතිඵලයක් ලෙසිනි. එවකට පැවති භාරකාර ආණ්ඩුව විසින් එක් ආඥාපනත සකසන ලද්දේ ආසියානු සංවර්ධන බැංකුව විසින් මහා පරිමාණ මුදල් මුදා හැරීමට පෙර ඉටුකළ යුතුව තිබූ ප්‍රතිසංස්කරණමය පියවර අතරේ එකක් ඉටු කිරීමක් ලෙසිනි. ශ්‍රී ලංකාව තුළද, මානුෂීය ආධාර බෙදාහැරීමේ ක්‍රියාවලිය හා පුනරුත්ථාපන කටයුතුවලට චරෙහිව ඵල්ලුවන දූෂණ චෝදනා හේතුවෙන් ඒ සම්බන්ධ විනිවිදභාවය පවත්වාගන්නා ලෙසින් ආධාරක ප්‍රජාව තීරතුරුවම රජය වෙත බලකිරීම් කරයි. ශ්‍රී ලංකාව තුළ යහපාලන හා දූෂණ විරෝධී ක්‍රියාකාරකම්වලට පිටුවහලක් ලෙස තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ලබාදෙන පහතක් ස්ථාපිත කිරීමේ අවශ්‍යතාව ප්‍රමුඛතම කරන ලෙසින් ආධාරක ප්‍රජාව වෙත බලපෑම් කිරීමද මේ තත්ත්වය තුළ සලකා බැලිය යුතු අදහසකි.

ආධාරක ආයතන මෙන් ම බහුපාර්ශවීය සංවිධාන විනිවිදභාවය පිළිබඳ වූ ඉල්ලීම්වල ඉලක්කයක් වී ඇති අවස්ථාව නැත්තේ නොවේ. ඉහළ පරිමාණයකින් වැයභාරයන් පවත්වා ගෙන යනු ලබන විවැනි ආයතන ආධාර ලබන රටවල්වල ජාතික දේශපාලනයට හා ආර්ථික න්‍යාය පත්‍රයන්ට බලපෑම් කරන අවස්ථා ද පවතී. විවැනි සංවිධාන දුරස්ථව සිටිමින් වුව ගනු ලබන තීරණ හේතුවෙන් අති විශාල ජන සංඛ්‍යාවකට බලපෑම් ඇතිකරන නමුත් එකී බලපෑමට ලක්වන ජනතාවට එම තීන්දු තීරණ ප්‍රශ්න කිරීමට ඉඩ ප්‍රස්තාවක් ලැබෙන්නේ නැත. මේ සම්බන්ධයෙන් මත ඉදිරිපත් කරන අය ප්‍රකාශ කරන්නේ තමන් වගකීමෙන් බැඳෙන්නේ ස්වකීය නෛතික රාමුවට හා සමාජික රාජ්‍යවලට පමණක් නිසා විවැනි සංවිධාන විසින් විශ්වාසයක් ගොඩනගාගෙන සිටින නිසාවෙන්, බාහිර පාර්ශවයන් වෙත විනිවිදභාවයක් පවත්වාගැනීමේ වගකීමෙන් ඔවුන් නිදහස් නොවන බවයි. එසේ හෙයින් ඔවුන් ක්‍රියාත්මක වෙන රටවල මහජනතාව වෙත ද ප්‍රබල වගකීම් රාමුවකින් විවැනි සංවිධාන බැඳේ. Bank Information Centre⁵ හා Bretton Woods Project⁶ වැනි මහජනතාව වෙත පුළුල් අයුරින් තොරතුරු ලබාදීමට කටයුතු කරන ආයතන මගින් විනිවිදභාවය, වගවීම හා මහජන සහභාගීත්වය යනාදී කරුණු කෙරෙහි උපරිම අවධානයක් දක්වන ලෙසත්, ජාත්‍යන්තර තලයේ ක්‍රියාත්මක වන මූල්‍ය හා වෙළෙඳ සංවිධාන වෙත බලකර සිටී. රටවල් 5 ක ක්‍රියාත්මක පිරිසක් විසින් 2003 වර්ෂයේ පෙබරවාරි මසදී මෙවැනි ජාත්‍යන්තර සංවිධානවල රහස්‍යභාවයන්ට විරෝධීව ඒවායේ විනිවිදභාවය ප්‍රවර්ධනය උදෙසා ඉලපෑම් කිරීම ඉලක්ක කර ගත් ජාත්‍යන්තර වශයෙන් සංවිධානගත ක්‍රමවේදයක් සකස් කිරීමට මූලපුරන ලදී.⁷

එකමුතුව ක්‍රියාත්මක වීම (එක්ව කටයුතු කිරීම)

ඒකරාශී වී කටයුතු කරන සාමූහික ක්‍රියාකාරීන් විසින් තහවුරු කොට ඇති කරුණක් නම් වෙන් වෙන්ව කටයුතු කරනවාට වඩා වැඩි පලදායකත්වයක් ඉන් ප්‍රභා කර ගත හැකි බවයි. ප්‍රමාණාත්මක වැඩිවීම මඟින්ද ජනනය වන ශක්ති සම්පන්න බව වැඩි ය. පාර්ශව රැසක් එක්ව කටයුතු කිරීමෙන් වඩාත් තීව්‍ර ලෙසින් හඬක් නැඟීමටත් විනිවිදභාවයකින් යුතුව කටයුතු කිරීමටත් බහුවිධ විශේෂඥතාවක් හා අත්දැකීම්වලින් ප්‍රයෝජන ගැනීමටත් මෙන් ම, ඉලක්කගත කණ්ඩායම පුළුල් කරගැනීමටත් හැකියාව ලැබේ. සාමාන්‍යයෙන් විවැනි බහුවිධ කණ්ඩායම් සංවිධානගතවීම් යම් යම් සිද්ධිමය කරුණු මත උද්ගත වන අවශ්‍යතා

අනුව මෙන් ම යම් මට්ටමකට ජාල ගතවීම් මගින් ද සිදු වේ. තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ නීතියක් ස්ථාපිත කරගැනීමේ අරමුණ ඉටු කර ගැනීම උදෙසා ජනතාවගේ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස වූ ජාතික ව්‍යාපාරය ඉන්දියාවේ බිහි විය. (NCPRI - National Campaign for People's Right to Information) සමාජ ක්‍රියාකාරීන්, ජනමාධ්‍යවේදීන්, නීතිවේදීන්, වෘත්තිකයන්, විශ්‍රාමික රාජ්‍ය නිලධාරීන්, බුද්ධිමතුන් හා විද්වතුන් ආදී විවිධ පුද්ගල කණ්ඩායම්වලින් එහි ආරම්භය සැදුම් ලද්දේ ය. NCPRI හි සාමාජිකයන් ලෙසින්, ජ්‍යෙෂ්ඨ නීතිවේදීන් හා අධිකරණ සේවයේ ජ්‍යෙෂ්ඨයන්, ජ්‍යෙෂ්ඨ ජනමාධ්‍යවේදීන්, සේවයේ නියුතු හා විශ්‍රාමික රාජ්‍ය නිලධාරීන් සිටීම එම සංවිධාන ව්‍යුහයට ප්‍රබල ශක්තියක් ගෙන දුන්නේය. ඒ හේතුවෙන් ඉන්දිය තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කිරීම උදෙසා වූ ව්‍යාපාරය තුළ NCPRI ට අතිශය වැදගත් හා පලදායී භූමිකාවක් නිරූපනය කළ හැකි විය. එක්සත් රාජධානියේ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කෙරෙන නීතියක් උදෙසා වූ ව්‍යාපාරය පුද්ගලයන් 90 දෙනකු ගෙන් සමන්විත සාමාන්‍ය සංවිධානයක් වුවත් එය එරට පැවති තොරතුරු දැනගැනීමේ නීති රීති දැඩි ලෙසින් විවේචනය කරන්නටත් ඉලක්කය කරා යන්නට දැඩි පදනමක් වන්නට තරම් ශක්තිමත්වත් පැවතුණි. ඝානා රාජ්‍යය තුළ, තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කරගැනීම පිණිස රාජ්‍යය නොවන සංවිධාන රාශියක් එක්රැස්වී හඬ නගන ලද අතර, ඔවුන් කේවල ක්‍රියාකාරකම් අතරේද තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ ප්‍රාදේශීය මට්ටමෙන්ද දැනුම්වත්භාවය පුළුල් කිරීමේ නිරත විය. විවිධ රටවල විවිධ සමාජ තල තුළ නොයෙක් අයුරින් ඒ ඒ පාර්ශව එක්රැස් වී හා තනි තනිව තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කරගැනීම පිණිස දැඩි වෙහෙසක් කොට ඇති බව ඉහත දැක්වූ උදාහරණ ඇසුරෙන් ගම්‍ය වේ.

මෙසේ සංවිධාන ගතවීම එක් රටකට පමණක් සීමා නොවේ. තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කර ගැනීමේ වැදගත්කම හා අවශ්‍යතාව තීව්‍ර වෙන්ම ලොව පුරා ක්‍රියාකාරීන් රැසක්, ජාතික හා කලාපීය මට්ටම්වලින් ජාත්‍යන්තර තලය දක්වා එක්ව ක්‍රියාකිරීමට උත්සාහ ගන්නා ප්‍රවණතාවක් ඇති විය. Article 19 හා Commonwealth Human Rights Institute (CHRI) නමැති ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන පාකිස්තානයේ ක්‍රියාත්මක වන පාරිභෝගික හිමිකම් කොමිසම හා ශ්‍රී ලංකාවේ ක්‍රියාත්මක වන පාරිභෝගික හිමිකම් කොමිසම හා ශ්‍රී ලංකාවේ ක්‍රියාත්මක වන විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රය සමඟ ක්‍රියාකාරී සම්බන්ධතාවක් ගොඩනගා ගෙන දකුණු ආසියාතික කලාපය තුළ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ තත්ව වාර්තාවක් සැකසීමට කටයුතු කර තිබීම ජාත්‍යන්තර තලයේ සිදුවන ක්‍රියාවලියක් සම්බන්ධ කළීම උදාහරණයකි. එමගින් උකහාගත් කරුණු හා නිර්දේශ කලාපය තුළදී පවත්වනු ලැබූ ජාත්‍යන්තර සම්මන්ත්‍රණ දෙකක දී අදාළ රාජ්‍ය පාර්ශව දැනුම්වත් කිරීම පිණිස උපයෝගී කොට ගැනිණි.

ජාත්‍යන්තර හා ජාතික මට්ටමෙන් සංඛ්‍යාත ගතවීම්

තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කිරීම පිණිස ලොව පුරා ක්‍රියාකාරී වන්නන් නිරතරු මුහුණ පාන පොදු අභියෝගයක් වන්නේ ජාතික හා කලාපීය මට්ටමේ සීමා මායිම් ය. මේ තත්ත්වය අවබෝධ කොට ගත් රාජ්‍ය අංශයේ විවෘතභාවය හා විනිවිදභාවය පිළිබඳ හඬ නගන ක්‍රියාකාරීන් කණ්ඩායමක් අන්තර්ජාලය ඇසුරු කොට ගත් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස උදෙසා වූ සංවිධානයක් ආරම්භ කරන ලදී. තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස හා සබැඳි ප්‍රවෘත්ති, ජාත්‍යන්තර හා ජාතික මට්ටම්වල ප්‍රවර්ධකයන්, ව්‍යාපෘතීන්හි ප්‍රගතිය සමීක්ෂණ වාර්තා සහ පනත් කෙටුම්පත් ආදී තොරතුරු ක්ෂේත්‍රයේ කටයුතු කරන සංවිධාන හා රටවල් අතර සන්නිවේදනය කෙරෙහි එකී ජාලය අවධානය යොමු කරයි. සැප්තැම්බර් 28, එනම් තොරතුරු දැනගැනීමට ඇති අයිතිය උදෙසා වූ දින පටන් මෙම අන්තර්ජාල ඩිජිටල් ක්‍රියාත්මක වන අතර පහත සඳහන් ලිපිනයෙන් ඊට පිවිස වැඩිදුර තොරතුරු ලබාගත හැකිය. (www.foiadvocates.net)

එක්රැස් වී හඬ නැගීමේ පලදායකත්වය පිළිබඳ, ඉන්දීය ක්‍රියාකාරීන් දීර්ඝ කාලයක් මුළුල්ලේ තහවුරු කොට පෙන්වා දී ඇත. ජනමාධ්‍යවේදීන්, නීතිවේදීන්, වෘත්තිකයන්, විද්වතුන්, විශ්‍රාමික රාජ්‍ය රාජ්‍ය නිලධාරීන් ආදී විවිධ ක්‍රියාකාරීන් රැසක් NCPRI 1996 දී පිහිටුවාගනු ලැබුවේ ජාතික තලය තුළ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කරගැනීම පිණිස හඬක් නැගීමේ පරමාර්ථයෙනි. අන්තර්ජාලය පදනම් කරගෙන විද්‍යුත් තැපැල් හුවමාරුව මඟින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ කටීකාවක් ඇතිකිරීම අරමුණු කරගත් වැඩසටහනක් වන "Humjaneg" ('අපි දැනගමු' යන්නෙහි හින්දි වදන) මඟින් ජාතික මට්ටමේ මෙන් ම ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය මට්ටමේ ද විනිවිදභාවය පිළිබඳ වැඩිදුර තොරතුරු මතු දැක්වෙන වෙබ් අඩවියට පිවිසීමෙන් ලබාගත හැකිය. (http: in.groups.yahoo.com/group/homjanegel.)

අත්දැකීම් හුවමාරුව, ප්‍රශ්න සහගත තත්ත්වයන් සාකච්ඡා කිරීම්, නීති හා රීති ක්‍රියාත්මක කිරීම් ආශ්‍රිත පවත්නා දුර්වලතා මඟහරවාගැනීම පිණිස වූ උපායමාර්ග ආදිය මෙන්ම තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ප්‍රවලිත කිරීම පිණිස ද වූ වේදිකාවක් ලෙසින් "Humjanenge" ක්‍රියාත්මක වෙයි. RTI - India සහ RTI 4 NGO ආදී වූ විද්‍යුත් තැපැල් කටීකා කණ්ඩායම් රැසක් මෑත කාලයේදී බිහි වී ඇති

අතර ඒවා දේශීය මෙන් ම ජාත්‍යන්තර සාමාජිකයන්ගෙන් ද පිරිපුන්ය. රාජ්‍ය ආයතනවල කාර්යසාධන මට්ටම පිළිබඳ වම කණ්ඩායම් අවදියෙන් සිටී. මෙසේ නිරතුරුවම ක්‍රියාත්මක වන සම්බන්ධිත කණ්ඩායම් හරහා විවිධ පසුතලයන්හි සිට ක්‍රියාත්මක වන්නා වූ පාර්ශවයන් රාශියක් එකම අරමුණක්, එනම් පලදායී අයුරින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කරගැනීම පිණි වූ සාමූහික ප්‍රයත්නයකට ඒකරාශී කරගැනීම පහසු වේ.

South Asia Right to Information Adovacates Network (SARTIAN) නමැති වූ සංවිධානය අන්තර්ජාලය පදනම් කරගෙන බංග්ලාදේශය, ඉන්දියාව, ශ්‍රී ලංකාව හා පකිස්තානය යන දකුණු ආසියාතික රටවල තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහසට අදාළ තොරතුරු හා දැනුම හුවමාරු කරගැනීමත් ඒ ආශ්‍රිත ගැටලු සාකච්ඡා කිරීමත් පිණිස 2007 වර්ෂය කාලයේදී බිහි වූ අතර ඒ පිළිබඳ වැඩිදුර තොරතුරු පහත සඳහන් අන්තර්ජාල ලිපිනයෙන් ලබාගත හැකිය.

(<http://groups.yahoo.com/groups/sartianetwork>)

මානව හිමිකම් උදෙසා වූ දකුණු ආසියාතිකයන් (Asians for Human Rights - SAHR) නමැති සංවිධානය, දකුණු ආසියාතික කලාපය තුළ ජාතික හා කලාපීය මට්ටමින් මානව හිමිකම් ආශ්‍රිත ගැටලු පිළිබඳ අවධානය යොමුකරන කැපවීමෙන් යුත් ක්‍රියාකාරීන්ගෙන් සමන්විත පුළුල් සාමාජික ජාලයකින් යුත් ආයතනයකි. එකී සංවිධානයේ සාමාජිකයින් වන බංග්ලාදේශය, ඉන්දියාව, හේපාලය, මාලදිවයින, ශ්‍රී ලංකාව, ඇෆ්ගනිස්ථානය හා පාකිස්තානය යන රටවල ක්‍රියාකාරීන් කලාපය පුරාවම විනිවිදභාවයෙන් හා වගවීමෙන් යුත් පාලන තන්ත්‍රයක් ස්ථාපිත කරගැනීම පිළිබඳ දැනුම්වත්භාවය පුළුල් කිරීමේ නියැලේ. <http://www.southasianrights.org/history.htm> වෙබ් ලිපිනයෙන් ඒ හා සම්බන්ධ තොරතුරු වැඩිදුරටත් ලබාගත හැකිය.

ව්‍යාපාරිකයන් ගේ පටන් සාමාජ සේවකයන් දක්වාත්, යැපුම් ගොවීන් ගේ පටන් කාර්මික වෘත්තිකයන් දක්වාත් ආදී වශයෙන් වූ විවිධාංගීකරණයෙන් යුත් පුද්ගල පරාසයක අභිමතාර්ථයන්ගේ නියෝජනයක් ඒකරාශීච්ඡ ඉතාමත් පලදායී සංවිධානයක් ගොඩනැගීමට උපකාරී වේ. එක් එක් කණ්ඩායම් විවිධ වූ අභිමතාර්ථයන් හි විෂමතා හා සුවිශේෂීතා ඔවුන් එක් රැස්ව හඬක් නගන විට ඉතාමත් ප්‍රබල තලයකට රැගෙන යයි. සංඛ්‍යාතනවේ මඟින් විවිධාකාර වූ අභිමතාර්ථ රාශියකට ඉඩ ප්‍රස්තාව ලබාදිය හැකිවන අතර එකලාව හඬක් නගන විටදී නොසලකා හැරීමට ලක් වන කණ්ඩායම් වෙත ද පිළිගැනීමක් ලබාගැනීමට උපකාරී වේ. ඉන් සමස්ත කණ්ඩායමේ දායකත්වය ද ප්‍රබල කරයි. තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස උදෙසා වූ ව්‍යාපාරයක් තුළ ව්‍යාපාරික ප්‍රජාවගේ නියෝජනයෙන් වාණිජ රහස්‍යභාවයේ ව්‍යතිරේකයන් පිළිබඳව අවධානය තීව්‍ර කිරීම මෙන්ම සාක්ෂරතාවෙන් හිත ග්‍රාමීය කණ්ඩායම්වල නියෝජනයෙන් ඉල්ලීම් කිරීම්වලින් තොරව ස්වේච්ඡාවෙන්ම රජය වෙතින් මහජනතාව වෙත ලබාදිය යුතු තොරතුරු පිළිබඳ අවශ්‍යතාවය ද මතු කරනු ඇත. ඒ ආකාරයේ විවිධාකාර පාර්ශව නියෝජනය කරමින් සංගෘහිත වන පොදු හඬක් මඟින් ඉතාමත් ශක්තිමත් හා ප්‍රබල ලෙසින් රජයක් වෙත බලපෑමක් ඇතිකළ හැකි ය. අනෙක් අතට විවිධ ජන කොටස් අතර ඇති වන දැනුම්වත්භාවය තුළ දීර්ඝකාලීන වශයෙන් ලබා ගත හැකි ප්‍රයෝජන නම්, තොරතුරු දැනගැනීමේ නීතියක් ක්‍රියාත්මක වන විටකදී එය පලදායී අයුරින් පරිහරණය කිරීමේ ශක්‍යතාවෙන් යුත් ජනතාවක් නිර්මාණය වීමයි.

විශාල කණ්ඩායමක් එකලාව කටයුතු කිරීම තුළින් අත්දැකීම්, මානව සම්පත් හා මූල්‍ය සම්පත් ඒකරාශී වීමත් ඒ ඒ කණ්ඩායම්වල විශේෂ දක්ෂතා උපයෝජනයට ඉඩ සැලසීමත් මෙන්ම එකම කටයුත්ත නැවත නැවතත් සිදුවීමට ඇති ඉඩ ප්‍රස්තාව අවම වීමත් සිදුවේ. එක්ව කණ්ඩායම්ගතව හෝ සංඛ්‍යාතනව ක්‍රියාකිරීමෙන් එවැනි වාසි අත්වන අතර ම, එකී කණ්ඩායම් තුළ පවත්නා දැඩි වෙනස්කම් හේතුවෙන් ඒවා දුර්වල වීමේ අවධානමක් ද පවතී. විවිධත්වයන් මනාව කළමනාකරණය කරගැනීමත් පහසු කටයුත්තක් නොවන නිසාවෙනි. එය මනාව හා සුමට ලෙසින් කළමනාකරණය කර ගැනීමට නම් විශ්වාසය තහවුරු කර ගැනීමටත්, පොදු සන්නිවේදන ක්‍රමවේදයක් සැකසීමටත් විෂම වූ හැකියා හා මූල්‍ය සම්පත් දායකත්වයන්, විවිධ අභිමතාර්ථ මෙන්ම න්‍යාය පත්‍ර ගැටුමකින් තොරව පවත්වා ගැනීමත් පිණිස දැඩි පරිශ්‍රමයක් දැරිය යුතුය. ඒ පිළිබඳ මනා අවධානයක් යොමුකළොත් සාර්ථකත්වය ළඟා කර ගත හැකි වීම නිසැක ය.

සිද්ධි අධ්‍යයනය : විවෘත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම

- දකුණු අප්‍රිකාව

වර්ණභේදවාදී පාලනයකට පසුව බිහි වූ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව සැකසීමත් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කෙරෙන නීති සැකසීමක් උදෙසාත් දකුණු අප්‍රිකානු සිවිල් සමාජීය කණ්ඩායම් ප්‍රබල දායකත්වයක් දැක්වීය. 1994 දී ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී ආණ්ඩුව දකුණු අප්‍රිකාව තුළ පාලන බලය ස්ථාපිත කිරීමෙන් අනතුරුව ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාව ප්‍රකාර, තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කෙරෙන නීතියක් සැකසීම වෙනුවෙන් තුන් අවුරුදු ඉලක්කයකින් යුතුව කාර්ය සාධක කණ්ඩායමක් පිහිටුවීය.

සිවිල් සමාජ සංවිධාන රැසක් සංධාන ගතව, කාර්යසාධක කණ්ඩායම සමඟ සහයෝගීතාවෙන් යුතුව කටයුතු කිරීම පිණිස "විවෘත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී උපදේශක සංසදය" පිහිටුවන ලද නමුත් අවාසනාවකට මෙන් එයට ක්‍රියාත්මක වීම පහසු නොවී ය. වැඩසටහන් ක්‍රියාවට නැංවීමට අවශ්‍ය අරමුදල් සම්පාදනය කිරීමෙන් තොරව, විවිධ සංවිධාන රැසක් එක් රැස් කර ගැනීමට එම සංගමය උත්සුක විය. එසේ එක් රැස් වූ බොහෝමයක් සංවිධානයන්ගේ මූලික අරමුණුවලට වඩා භාත්පසින්ම වෙනස් පරමාර්ථ මෙකී නව සංසදයේ පැවතීම හේතුවෙන්, මෙකී නව පරමාර්ථ සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස ප්‍රමාණවත් අවධානයක් හා සම්පත් යෙදවීමක් ඉටු නොවීය. පිහිටවනු ලැබූ නව සංසදය විසිරී ගිය නමුත් එහි කොටස්කරුවන් වූ බොහෝමයක් සංවිධාන ස්වකීය කාර්ය ක්ෂේත්‍රයන් තුළදී තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස වූ නීතියක් ස්ථාපිත කරගැනීම පිණිස හඬ නැඟීම නිරතුරුවම කරගෙන ගියේය.

1996 දී දකුණු අප්‍රිකානු ප්‍රජාතාන්ත්‍රික ආයතනයේ, (IDASA) පාර්ලිමේන්තුව පිළිබඳ තොරතුරු හා නිරීක්ෂණ සේවය විසින් සිවිල් සමාජය දැනුවත් කිරීම පිළිබඳ සම්මන්ත්‍රණයක් සඳහා සිවිල් සමාජ සංවිධාන 30ක් පමණ එක්රැස්කිරීමත් සමඟ සිවිල් සමාජ සංවිධාන සංවිධානගත වීමක් නැවතත් දැකිය හැකි විය. මෙකී රැස්වීම, තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශ වීමේ නිදහස, අනාගතයේදී ක්‍රියාවට නංවන්නා වූ සියලුම සිවිල් සමාජ සංවිධාන වැඩකටයුතු උදෙසා ඉතාමත් පලදායී හා අත්‍යවශ්‍ය කරුණක් බව අවධාරණය කරන ලද අතර විවෘත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය පිණිස වූ කෙටුම්පත හා ශක්තිමත් නීතියක් පිණිස වූ ව්‍යාපාරයක් ගොඩනැඟීම පිණිස වගකීම ප්‍රධාන සංවිධාන තුනක් වෙත පවරන ලදී. මෙසේ පිහිට වූ කුඩා සංවිධාන එකතුව, විවෘත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය උදෙසා වූ ව්‍යාපාරය (Open Democracy

Campaign Group ODCG) යනුවෙන්, සමාජ සාධාරණත්වය පිණිස කටයුතු කරන සංවිධාන රැසක ඒකරාශීච්ච මඟ පෑදීය.

මෙසේ පිහිටු ODCG සංවිධානය කල්ගතවීමෙන් යටකී කාර්යසාධක කණ්ඩායම සමඟ මෙන්ම, විපක්ෂ මන්ත්‍රීවරුන්ද ඇතුළුව පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරුන් හා නීති සම්පාදනයේ නියැලෙන කමිටු සමඟද සබඳතා වර්ධනය කරගත්තේය. විවේචන චල්ල කිරීමෙහි පමණක් චල්ලි නොසිට, පලදායී අයුරින් ප්‍රතිපත්තිමය විකල්ප ඉදිරිපත් කිරීමට එම සංවිධානය වඩා වෙනස වී කටයුතු කළේය. නීති සම්පාදනයේ නියැලෙන අය වෙත තනි පුද්ගලයන් විසින් ස්වකීය අදහස් ඉදිරිපත් කිරීමට හැකිවන පරිදි පලදායී යාන්ත්‍රණයක් අලුතෙන් හඳුන්වා දීමට කටයුතු කළේද එම සංවිධානයයි. නත්තල් ගීතිකා ගැයෙන ආකාරයේ ක්‍රමයට සැකසුණු ඉදිරිපත් කිරීම් භාවිත කළ හෙයින් එම ක්‍රමවේදය "නත්තල් දින 12ක්" යනුවෙන් වූ අන්වර්ථ නාමයෙන් හැඳින්විණි. ඒ ක්‍රමවේදය තුළ වැදගත් කරුණු නැවත නැවතත් ඉස්මතු කර ඉදිරිපත් විය.

විවිද ප්‍රමුඛතා, අනේකවිධ දේශපාලන දර්ශන, එකිනෙක නොගැළපෙන මතවාද, නේකවිධ සංවිධානමය සංස්කෘති හේතුවෙන් අභ්‍යන්තර ක්‍රියාකාරකම්වල මෙන්ම සන්නිවේදන ක්‍රියාවලිය තුළ මන්දගාමී ස්වරූපයක් ඇති කිරීමට හේතු විය. COSATU නම් වූ මහා පරිමාණ කම්කරු සංවිධානයට අදාළ ප්‍රතිපත්තිමය යෝජනා ස්වකීය සංවිධාන රාමුවේ පර්වය ප්‍රකාර සම්මත කර දැනුම්දීමට දිගුකාලයක් ගතවූ නමුත් කුඩා සංවිධානවලට එවැනි දේ ඉතා ඉක්මන් කිරීමට හැකිවීම මේ සම්බන්ධව උදාහරණ ලෙස දැක්විය හැකි ය. යෝජිත කෙටුම්පත සම්බන්ධයෙන් වූ නිල කටයුතුවල පැවති මන්දගාමී ක්‍රියාකාරීත්වය හේතුවෙන් යම් තරමක් දුරට ශක්තිමත් කණ්ඩායම්වලට නිරතුරු මුණගැසීමටත් ඒ පිළිබඳව සාකච්ඡා කොට සාමුහිකව එකඟතාවකට එළඹීමටත් ඉඩ ප්‍රස්තා සලසා දුනි. මේ කාල පරාසය තුළදී ODCG සංවිධානය විසින් අදාළ නීතිය පිළිබඳව මහා අවබෝධයක් හා විශ්වාසයක් මහජනතාව තුළ ගොඩනංවමින් අත්‍යවශ්‍ය කරුණු කෙරෙහි අවධානය යොමු කරවීමටත්, සුළු සුළු විෂමතා නොතකා හරිමින් නීතියේ ප්‍රවර්ධනය පිණිස ක්‍රමානුකූලව බලපෑම් කිරීමත් උදෙසා කටයුතු සම්පාදනය කෙරිණි. මූලික කාරණා පිළිබඳව වූ විවිධ දෘෂ්ටි කෝණ ඒකරාශීකොට තොරතුරු හුවමාරු කරගැනීමේ සබඳතාවක් පවත්වා ගැනීම පිණිස ද බෘත සංවිධානය කටයුතු සම්පාදනය කළේය. එම සංවිධානය තුළ සංගෘහිතව පැවති

විවිධත්වයෙන් පරිපූරණ සාමාජිකත්වය හේතුවෙන්, ජාලගත කණ්ඩායම් රැසක් පැතිරී ගිය සම්බන්ධතා රැසක් මෙන්ම විවිධ අභිමතාර්ථ, කුසලතා හා විශේෂඥතාවයද එක්රැස්වී තිබුණි. එම තත්ත්වය හමුවේ ඒ ඒ කණ්ඩායම් විසින් තෝරාගත් මූලික කාරණා ඔස්සේ පර්යේෂණ පැවැත්වීම, ප්‍රතිපත්ති සැකසීම, දැනුම්වත් කිරීම් හා ප්‍රචාරණ කිරීම ආදිය ඉතාමත් පුළුල් අයුරින් ක්‍රියාත්මක කෙරිණි.

මතවාදය පතුරුවාහැරීම උදෙසා

තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය ප්‍රවර්ධනයෙන් දැනුම්වත්කිරීමේ කටයුතු උදෙසා ඉතාමත් පලදායී ප්‍රවේශයන් සකස් විය. එමෙන්ම රූපවාහිනී, ගුවන්විදුලි හා පුවත්පත් වැනි සම්ප්‍රදායික මාධ්‍යයන්ද භාවිත විය. සාක්ෂරතාවෙන් අඩු ජනතාවට වඩා තොරතුරු සන්නිවේදනය උදෙසා ගුවන්විදුලිය සතු හැකියාව මත විය ඉතාමත් ප්‍රබලව භාවිත කරන ලද දැනුම්වත් කිරීමේ අවියක් විය. දූපත් තුළ මෙන්ම දූපත් අතරේද සන්නිවේදන තත්ත්වය ඉතාමත් දුර්වල, දකුණු පැසිෆික් කලාපීය ප්‍රදේශයන්ට පවා ගුවන්විදුලිය කදිම සන්නිවේදන උපකුමයකි.

අන්තර්ජාලය භාවිත කිරීමත් සිග්‍රයෙන් ඉහළ යන ප්‍රයෝජනයක් සහිත සම්පතකි. මූලික යටිතල පහසුකම් සැපයීම සම්බන්ධ වියදම් තරමක් වැඩි වුවත් අන්තර්ජාල භාවිතය සඳහා වැයවන මුදල් ප්‍රමාණය බොහොමයක් රටවල ඉතාමත් අවම මට්ටමක පවතී. එපමණක් නොව අන්තර්ජාලයට භෞතික ප්‍රවේශය මෙන්ම විය භාවිත කිරීම පිළිබඳ පුහුණුව හා දැනුම ලබාදීමද නිරතුරුව ප්‍රවර්ධනය වෙමින් පවතියි. ඒ හරහා දැනුම ලබාදීම අදාළ ක්ෂේත්‍රයේ ප්‍රවර්ධී කටකයින්ට (advocates) අවශ්‍ය පරිදි හැසිරවිය හැකි ය. ඒ තත්ත්වය තුළ ජනතාවට, දුර්වල අයුරින් කටයුතු ජනමාධ්‍යවේදීන් හා මාධ්‍ය ආයතන හිමිකරුවන් මත යැපීමට සිදුවන්නේ නැත. බංග්ලාදේශයේ ක්‍රියාත්මක වූ (Abolomdon - Empowering people through Improved Access to Information on hoveruance and Human Rights) වැඩසටහන මඟින් දුප්පත්කම තුරන් කිරීමටත් ආර්ථික සංවර්ධනය ඇතිකිරීමත් පිණිස තොරතුරු හා සන්නිවේදන තාක්ෂණය භාවිතය සාර්ථක අයුරින් යොදාගතහැකිබව තහවුරු විය.¹⁰ එම වැඩසටහන මෙහෙය වූ D-Net ආයතනය කෘෂිකර්මය, සෞඛ්‍යය අධ්‍යාපනය, කෘෂිකාර්මික නොවන කටයුතු පිළිබඳ දැනුම, රැකියා අවස්ථා, මානව හිමිකම් පිළිබඳ දැනුම ලබාදීමත් සිදු කළේය. වියට අමතරව නීතිමය උපදෙස් ලබාදීම, ආපදා කළමනාකරණය ආදී කටයුතු පිළිබඳත් දුර බැහැර ගම්මානවල පිහිටවූ ග්‍රාමීය තොරතුරු කේන්ද්‍ර ආශ්‍රයෙන් ජනතාව වෙත දැනුම ලබා දීමත් සිදු කළේය.¹¹

පුළුල් අයුරින් ප්‍රජාව වෙත සමීප වීමට ඇති හැකියාව හේතුවෙන් මතවාද ප්‍රකාශ කරන්නන් හට මෙන් ම දැනුම්වත් කිරීමේ ක්‍රියාවලියේ නිරතවන්නන් හට මාධ්‍ය භාවිතය ඉතාමත් පලදායී සම්පතක් විය. එමෙන්ම දේශපාලනඥයන් වැනි නිදහස් ජනමාධ්‍යවේදී කටයුතු නොඉසවන අය මෙන්ම මාධ්‍ය මඟින් ප්‍රසිද්ධියට පත්කරනු ලදොත් හැර වැදගත් ගැටලු නොසලකාහරිනු ලබන කණ්ඩායම්හි අවධානය ලබාගැනීමටත් එය ඉතාමත් ප්‍රයෝජනවත් ය. මාධ්‍ය භාවිතය ඉතාමත් ප්‍රබල අවියක් ලෙසින් යොදාගනු ලැබූ එක්සත් රාජධානියේ තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය උදෙසා වූ ව්‍යාපාරය, උතුරු අප්‍රිකාවේ විවෘත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය පිණිස වූ උපදේශක මධ්‍යස්ථානය, ඉන්දියාවේ "පර්වර්ට්ස්" වැඩසටහන ආදී ක්‍රියාකාරකම් මඟින් ප්‍රකට කරනු ලැබූ කරුණක් වන්නේද, ක්‍රමානුකූලව මාධ්‍ය සම්බන්ධතා ගොඩ නගා ගැනීම මඟින් ඉතාමත් ප්‍රබල හා පුළුල් ලෙසින් මෙකී කාරණා පිළිබඳව මහජන උනන්දුව වැඩි කර ගැනීමට හැකිවූ බවයි. දැනුම්වත්කිරීමේ වැඩසටහන්, මාධ්‍ය දැනුම ප්‍රවර්ධනය කෙරෙහි විශේෂ අවධානයකින් යුක්තව සකස්කරන ලද අතර එකී කරුණු පිළිබඳ දැනුම අඩු ජනමාධ්‍යවේදීන්ට ස්වකීය ප්‍රකාශන කටයුතු පහසු කරනුවස් මේ පිළිබඳ විශේෂඥයන් විසින් පුවත්පත් නිවේදන මෙන්ම විශේෂාංග රචනාකර දීමද සිදුකරන ලදී.

සිද්ධි අධ්‍යයනය : මාධ්‍ය ප්‍රචාරක වැඩසටහන් - "පර්වර්තන්" - Indian Express දැනගැනීමේ අයිතිය උදෙසා වූ අරගලය.¹²

ඌණ වරප්‍රසාදලාභී ජනතාවට සිදුවන දූෂණ හෙළිදරව් කිරීමත්, පොදු සේවා ලබාගැනීමට ප්‍රවේශය පහසු කිරීමටත්, ඔවුන්ගේ හිමිකම් සාක්‍ෂාත් කරගැනීමට පිටිවහලක් ලබාදීමත් උදෙසා තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම භාවිතය මඟින් සාධාරණත්වය, විනිවිදභාවය, වගවීමෙන් යුත් රාජ්‍ය පාලනයක් ස්ථාපිත කිරීම අරමුණු කරගත්, දිල්ලි නගරය මුල්කරගෙන මහජන වැඩසටහනක් ලෙසින් පර්වර්තන් සංවිධානය 2004 දී බිහිවිය. ඉන්දියාවේ ඉතාමත් පුළුල් ව්‍යාප්තියක් සහිත ,The India Express, පුවත්පත් සමඟ ඒකාබද්ධ වූ "පර්වර්තන්" සංවිධානය "ඔබ දන්නා දේ අනුන්ට කියන්න." (Tell them you know) යනුවෙන් වැඩසටහන් ආරම්භ කරන ලදී. මෙකී වැඩසටහන් මඟින් ඊට පෙර පර්වර්තන් සංවිධානය විසින් කරනු ලැබූ ක්‍රියාකාරකම් පිළිබඳ එම පුවත්පත වරින් වර ලබාදුන් ප්‍රසිද්ධිය මෙන් නොව ක්‍රමානුකූල අයුරින් ප්‍රචාරයක් ලැබෙන පරිදි නිසි පරිදි ප්‍රචාරක කටයුතු සිදුවිය.

2004 අගෝස්තු 16 දින පටන් "Indian Express" හි දිල්ලි නුවර ප්‍රකාශය හරහා, දිල්ලියේ ජනතාව විසින් දිල්ලි තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම් පනත භාවිත කොට ස්වකීය දෛනික ජීවිතයට අදාළ කර්තව්‍යයන් ඉටුකර ගන්නා ආකාරය පිළිබඳ පුවත් දිනපතා ප්‍රකාශයට පත්කරන ලදී. එපමණක් නොව "පර්වර්තන්" සංවිධානය මගින් මෙහෙයවන ලද, දිල්ලි තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම් පනත භාවිත කරනු ලබන්නන්ට ඔවුන් මුහුණපාන ගැටලු ගැනත්, ඉදිරියට ගතයුතු පියවර ගැනත් සාකච්ඡා කොට විශේෂ උපදෙස් ලබාගැනීමත් පිණිස පිහිට වූ "දිල්ලි තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම් සංසදය" පිළිබඳවද "Indian Express" මගින් පුළුල් ප්‍රචාරයක් ලබාදෙන ලදී. එකී මූලික කටයුතුවලින් අනතුරුව ද "Indian Express" පුවත්පත "පර්වර්තන්" සංවිධානය සමඟ ඉතාමත් සම්පව කටයුතු කරමින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ජාතික මට්ටමින් සාක්ෂාත් කරගැනීමේ ප්‍රයත්නයට අදාළ සාර්ථක පුවත් ප්‍රකාශයට පත්කරමින් ඊට ප්‍රබල සහයෝගයක් ලබාදෙන ලදී. "පර්වර්තන්" සංවිධානය හා තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස කටයුතු කරන අනෙකුත් සංවිධාන වල සන්කාරකයින් එක්ව "Drive Against Bribe, නමින් අල්ලසට එරෙහිව "අල්ලස් දෙන්න එපා - තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස භාවිතාකරන්න එය අල්ලසට වඩා කාර්යක්ෂමය" යන තේමාව යටතේ පුවත්පත් හා රූපවාහිනී නාලිකා සමඟ ඒකාබද්ධව 2006 වසරේදී පුළුල් ව්‍යාපෘතියක් ආරම්භ කරන ලදී. මෙසේ දින 15ක් මුළුල්ලේ ඉන්දියාවේ නගර 55ක් පුරා නොකඩවා ක්‍රියාත්මක වූ එම වැඩසටහන හේතුවෙන්, රටපුරාම තොරතුරු දැනගැනීමේ අයදුම්පත් දහස්ගණනක් ගොනු විය.¹³ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පනත හේතුවෙන් උද්ගතවී ඇති බලපෑම් තත්ත්වය අවම කරනු පිණිස රජය විසින් පනත සංශෝධනය කිරීමට දරන උත්සාහයද මෙම ව්‍යාපෘතිය මගින් ඉස්මතුකර පෙන්වන ලදී. මේ තත්ත්වය තුළ ඇති වූ පුළුල් දැනුම්වත්භාවයත්, ජනතා ඒකරාශීවීමත් මෙන්ම තොරතුරු දැනගැනීමේ පනත පවත්නා ආකාරයෙන්ම පවත්වාගෙන යාම සුදුසු යනුවෙන් මතු වූ ප්‍රකට මතවාදයත් හේතුවෙන් පනත සංශෝධනය කිරීමට ආණ්ඩුව දැරූ ප්‍රයත්න හකුළාගැනීමට සිදුවිය.

තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශවීම, හිමිකම තහවුරු කරන නීති ඊති, ජනමාධ්‍යයන්ගේ පැවැත්මට හිතකරවන හෙයින් මෙබඳු වැඩසටහන් සඳහා ජනමාධ්‍ය වෙතින් ක්‍රියාකාරී සහයෝගයක් නිබඳව ලබාදෙන බැවින් ඔවුන්ගේ සහයෝගය ලබා ගැනීමට උත්සුක විය යුතු යැයි සැමිබ්‍යාවේ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ විකල්ප පනත් කෙටුම්පත යෝජනා

කරන ලද සංවිධාන සමූහය තුළ සැමිබියානු මාධ්‍ය සංසදය ඉටුකරන ලද කාර්යභාරය මීට කදිම උදාහරණයකි. එමෙන්ම ශ්‍රී ලංකාවේ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ කෙටුම්පත 2003 වසරේ සකස් කිරීමේදී, නිදහස් මාධ්‍ය ව්‍යාපාරය මෙන්ම කර්තෘ සංසදය විසින් ප්‍රබල මෙහෙයක් ඉටුකරන ලද බව පෙන්වාදිය හැකි ය.

ලිපි දූපත්වල, රජය විසින් මාධ්‍ය මර්දනය පිණිස යෝජිත සීමාකිරීම් කෙරෙහි විරෝධතාව දැක්වූ පිරිස් මූලික වී, තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කෙරෙන නීතියක් උදෙසා ඉල්ලීම් ඉදිරිපත් කරන ලදී.¹⁴ පැපුවා නිව්ගිනියා රාජ්‍යය තුළ ද, රජය විසින් මාධ්‍ය මර්දනය මෙන් ම තොරතුරු නිදහස සීමා කරමින් පැණවූ නීති ප්‍රතිපාදනයට විරෝධීව ජනමාධ්‍ය සංවිධාන, වෘත්තීය සමිති, ශිෂ්‍ය ව්‍යාපාර, රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ආදී පිරිස් ඒකරාශී වී විරෝධතා දක්වන ලදී.¹⁵ බංග්ලාදේශයේදී, ප්‍රසිද්ධ දිනපතා පුවත්පත් විසින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ලබාගැනීමේ වැදගත්කම අවධාරණය කරන ලිපි තිරතුරු ප්‍රකාශයට පත්කිරීම මඟින් පුළුල් ප්‍රචාරණයක් ලබාදෙන ලදී. එකී උදාහරණ විමසා බැලීමෙන් ධ්වනිතවන කරුණක් වන්නේ, මාධ්‍ය ආයතන හිමිකරුවන් මෙන්ම ජනමාධ්‍යවේදීන් මෙකී කර්තව්‍යය පිළිබඳ මනා දැනුම්වත්කම මෙම වැඩසටහන් සඳහා කොටස්කරුවන් කරගැනීම ඉතාමත් ප්‍රබල අයුරින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස වූ අරගල මෙහෙයවීමට පිටිවහලක් වන බවයි.

බිම් මට්ටමේ සිට ඉහළට.....

“තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස සම්බන්ධයෙන් ඊට ම ආවේණික වූ ස්වාභාවිකව ස්ථාපිත වූ බල පරාසයක් නොමැත. ඒ සඳහා ඇවැසි වන්නේ, ජනතාවගේ දෛනික අවශ්‍යතාවන් හා ප්‍රමුඛතාවන් ඉටුකරගැනීම පිණිස මෙය උපකාරී කරගැනීමෙන් එය සංවර්ධනය සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස වූ හිමිකමේ කොටසක් ලෙසින් පුළුල් අවබෝධයක් තිබීම ය.”¹⁶

දුර්වල හෝ මර්දනකාරී වූවත්, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රාජ්‍ය ව්‍යුහයක් තුළ මහජන මතයට තරමක හෝ ශක්තියක් තිබිය. තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කරගැනීම පිණිස මහජනතාව වෙතින් සහාය අපේක්ෂා කරනු ලබන දේශපාලනඥයන්ට, මැතිවරණ කාලයේදී ජනතා සහාය අවශ්‍ය වෙන බැවිනි. ඉතාමත් පුළුල් හා ප්‍රබල අයුරින් සංවිධානය වූ මහජන බලපෑමක් පැවතීම බලයේ සිටින දේශපාලනඥයන්ගේ අවධානය දිනාගැනීම උදෙසා

මෙන්න රාජ්‍ය නිලධාරී තනතුරුගෙන් නැගෙන බාධා මැඩපැවැත්වීමටත් පලදායී අයුරින් ඉවහල් වී ඇති බව ප්‍රකට වී ඇත.

තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස මහජන අවශ්‍යතාවන් ජනනය කිරීම පිණිස සිවිල් සමාජ සංවිධාන විසින් ඉමහත් වෙහෙසක් ඉටුකරනු ලැබ ඇත. හිමිකම් දිනාගැනීම හේතුවෙන්, රාජ්‍ය තනතුරු ආශ්‍රිත කටයුතුවලදී මහජනතාව මුහුණපාන ගැටලු සහගත තත්ත්වයන් පෙන්නුම් කර දීම මඟින් මහජනතාව මෙකී අරමුණු සඳහා එක්රැස් කරනු ලැබේ. ලොව පුරා වාර්තාගත සිද්ධීන් සලකා බැලීමේදී තොරතුරු දැනගැනීම උදෙසා වූ අයිතිය ස්ථාපිත කරගැනීම පිණිස බිම් මට්ටමේ සිට ප්‍රබල මහජන දායකත්වයක් ලැබුණු වැඩසටහන් ඉතාමත් පුළුල් අයුරින් පැවති රට ඉන්දියාවයි. දුගී දුප්පත් ජනතාව විසින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස යනු කිසියම් ගුප්ත සංකල්පයක් නොව ස්වකීය දෛනික ජීවන අරගලයට සවිස සපයන අවියක් බව වටහාගෙන කරනු ලබන පොදු ජන ව්‍යාපාරයක් තරම් වෙනත් කිසිදු මහජන ඒකරාශීවීමක් ප්‍රබල හා පලදායී නොවේ.

සිද්ධි අධ්‍යයනය: යෝධ මහජන ඒකරාශීවීම් :

ඉන්දියාවේ MKSS (Mazadoor kisan Shakthi Sangathan)

ඉන්දියාවේ ඉතාමත් උණුසුම් සංවර්ධිත ප්‍රාන්තයක් වන රාජස්ථාන් හි කම්කරුවන් හා ගොවියන් එක්ව ගොඩනැගූ සංවිධානයකි MKSS. දෛනික වැටුපට වැඩකරන කම්කරුවන් විසින් ස්වකීය කම්කරු වරප්‍රසාද තහවුරු කරගැනීම පිණිස දරන ලද ප්‍රයත්නයන්හිදී ඔවුන් අවබෝධකරගත් කරුණ වූයේ රජය විසින් ද ගැමියන් රැවටීමට ලක්කරන බවයි. මෙකී තත්ත්වය හමුවේ, ඔවුන්ට හිමි අවම මට්ටමේ චේතන ගෙවීම පමණක් නොව ස්වකීය ප්‍රදේශ සඳහා ම වෙන්කරනු ලැබූ රාජ්‍ය අරමුදල් මඟින් ක්‍රියාත්මක වන සංවර්ධන වැඩසටහන්වල ප්‍රතිලාභද ඔවුන්ට අහිමිවන බව එමඟින් තහවුරු විය.

MKSS වටා රොක් වූ කම්කරුවන් හා ගැමියන් විසින් "අපේ මුදල් - අපේ ගිණුම්"(our mony - our Account) යන තේමාව යටතේ ගොඩනැගෙමින් ප්‍රාදේශීය බලධාරීන්ට බලකර සිටියේ ප්‍රදේශය සඳහා වෙන්කරන ලද සංවර්ධන ව්‍යාපෘතීන්ට අදාළ ගිණුම් වාර්තා ප්‍රකාශයට පත්කරන ලෙසින්ය. ග්‍රාමීය මට්ටමේ ස්වයං පාලනයක් පිණිස වූ ආයතන හෙවත් පංචායත් සභා (paachayat) පිලිබඳ වූ නීතිය මඟින්ද තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශවීමේ හිමිකම තහවුරු කර තිබුණ නමුත්

තොරතුරු ලබානොදීම හෝ හෙළිදරව් නොකිරීමට වරෙන්චි දඬුවම් හෝ ගතයුතු පියවර පියවර පිළිබඳ ව නීති ප්‍රතිපාදන නොමැතිවීම හේතුවෙන් නිලධාරීන් විසින් මහජනතාව කරනු ලැබූ ඉල්ලීම් කෙරෙහි සැලකිලිමත් වූයේ නැත. මේ තත්ත්වය තුළ MKSS විසින් ඉතාමත් සාමකාමී අයුරින් වම පරිශ්‍රයන් තුළ රැස්වී සිටීම, මහජන විරෝධතා රැළි, උපවාස ආදී විවිධ ක්‍රමවේද මඟින් තොරතුරු හෙළිදරව් කරන ලෙසින් බලධාරීන්ට බලකෙරෙන ක්‍රියාමාර්ග ගැනිණි. මෙසේ ක්‍රමිකව හා ප්‍රබල අයුරින් පැවැත්වූ මහා විරෝධතාවක් ජනමාධ්‍ය මඟින්ද ප්‍රචාරයට පත් වූ අතර ජනතාව ඉල්ලා සිටි තොරතුරු ලබාදීමට ඔවුනට සිදු විය.

MKSS විසින් එසේ ලබාගත් තොරතුරුමත පදනම් වී “පරිපාලකයන්ගේ වාර්තා” පිළිබඳ “සමාජ විගණනයන්” (Social Audits) පැවැත්වීමට කටයුතු සම්පාදනය කරන ලදී. ග්‍රාමීය ජනතාව විසින් ස්වකීය දැනුම මත පදනම් වී සත්‍ය වශයෙන් ම තම ගැමි ප්‍රදේශවල සිදුවන ක්‍රියාකාරකම් පිළිබඳ ලබාගත් තොරතුරු හා පරිපාලන වාර්තා සංසන්දනය කරමින් ඒවා සමාන වන්නේද යන්න විමසා බැලීම පිණිස මහජන රැස්වීම් සංවිධානය කරන ලදී. ඒ වැඩසටහන් තුළින් සහතික වූ කරුණ නම් සත්‍ය තත්වය සමඟ වාර්තාවන්හි තිබූ කරුණු සංසන්දනාත්මක නොවන බවයි. එක් සෑම වැඩසටහනකදීම ඒ ඒ සංවර්ධන ව්‍යාපෘතිය සඳහා සැලසුම්, කාලසීමාවන්, ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රමවේද, වැය ශීර්ෂයන්, අපේක්ෂිත ඉලක්කයන් සහ ප්‍රතිඵල මෙන්ම සේවයේ යොදවාගත්තේ කවුරුන්ද කොපමණ කාලයක් සේවය කළේද, ඔවුන්ට කොපමණ මුදලක් ගෙවන ලද්දේද යන කාරණා ප්‍රසිද්ධියට පත්කරන ලදී. ඉන්පසුව එකී දත්ත සම්බන්ධ සත්‍ය කරුණු මහජනතාව විසින් ප්‍රසිද්ධියේ ඉදිරිපත් කරනු ලැබී ය. මියගිය පුද්ගලයන්ගේ නම්වලට මුදල් ගෙවා ඇති බව, ගෙවූ බවට සටහන් කොට තිබූ ප්‍රමාණ සත්‍ය වශයෙන් ම කම්කරුවන්ට ගෙවූ ප්‍රමාණයන්ට වඩා වැඩි අගයක් බව, නොපැමිණි කම්කරුවන් පැමිණි බවට සටහන් යොදා මුදල් ගෙවූ බවට ලකුණු කර තිබීම, මුදල් ලබා ගත් විට තබා තිබූ ඇඟිලි සලකුණු වංචනිකව තැබූ ඒවා බව යනාදී සත්‍යතා වමඟින් හෙළිදරව් විය. එපමණක් නොව පොදු මාර්ග ආදී ව්‍යාපෘතීන් සත්‍ය වශයෙන්ම තනා නොතිබුණ නමුත්, හිල ලේඛනවල ඒවා තැනූ බවත් ඒවාට අදාළ මුදල් වැයකරන ලද බවත් සටහන් යොදා තිබුණි.¹⁷

බොහෝමයක් ග්‍රාමීය ජනතාව සාක්ෂරතාවෙන් තොරවූ පුද්ගලයන් වූ නමුත් සම්මුඛව පැවැත්වූ මහජන සාකච්ඡාවන්හි ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් සංකීර්ණ ගිණුම්

වාර්තාවල ඇතුළත් කරුණු අවබෝධ කරගෙන ප්‍රාදේශීය පාලන අධිකාරිවලට ඔවුන් විසින් පත්කළ නියෝජිතයන් වෙතින් ප්‍රශ්න කිරීමට ගැමි ජනතාව සමත් විය. මේ තත්ත්වය තුළ ප්‍රාදේශීය නිලධාරීන් ඉතාමත් වැරදි සහගත අයුරින් ප්‍රතිචාර දක්වන්නට උත්සුක විය. නිලධාරීන්ගේ වගවීම තහවුරු කරගැනීම පිණිස වූ මහජන ප්‍රයත්නය ඔවුන් විසින් නිග්‍රහකොට සලකන ලද අතර කුලවාද, පංතිභේද ආදිය මතුකර දක්වමින් ජනතාව හෙළාදැකීමට පමණක් නොව ප්‍රචණ්ඩත්වය යොදාගනිමින් තර්ජනය කිරීමටත් නිලධාරීන් පෙලඹුණි.¹⁸ එසේ කුමන බාධක තිබුණත් මහජන ව්‍යාපාරය අඛණ්ඩවම පැවැත්වූ අතර අවසානයේදී නිලධාරීන්ට තමන් විසින් කරන ලද දූෂණයන් පිළිගැනීමට සිදුවිය.

මෙකී වැඩසටහන්වල සාර්ථකත්වයත් සමඟ අනෙකුත් සෑම ගම්දනවිවලම පාහේ මෙවැනි මහජන විගණන ආරම්භ වූ අතර එම ප්‍රවණතාව තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස වූ නීතියක අවශ්‍යතාවක් ලෙසින් ප්‍රාන්ත අගනුවර කරා ව්‍යාප්ත විය. ප්‍රාදේශීය මෙන් ම ජාතික මට්ටමේ ජනමාධ්‍ය ආයතන මඟින්ද එම වැඩසටහන්වලට ලබාදුන් පුළුල් ප්‍රචාරය හේතුවෙන් මහජන බලය වඩාත් තීව්‍ර ලෙසින් ඉදිරිපත් විය. ප්‍රාදේශීය පාලන ආයතනයන්හි වාර්තාවල පිටපත් මහජනතාව ලබාගැනීමට ඇති හිමිකම තහවුරු කරමින් රජය විසින් නියෝගයක් නිකුත් කරනු ලැබූයේ මෙකී තත්ත්වයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින්ය. ප්‍රධාන විපක්‍ෂය විසින්ද ප්‍රකාශ කර සිටියේ ජාතික මට්ටමෙන් තොරතුරු ලබාගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කෙරෙන නීතියක් ස්ථාපිත කිරීම ඔවුන්ගේ මැතිවරණ පොරොන්දුවක් ලෙසින් ප්‍රකාශයට පත්කරන බවයි. කෙසේ වෙතත් බලයට පැමිණි පසුව වුවත් එය නිසි පරිදි ලේඛනගත කොට ක්‍රියාත්මක කිරීමට වර්ෂ 3ක් ගත විය. එනමුත් එයද තරමක් ලිහිල් මට්ටමේ නීතියක් විය. කෙසේ වෙතත් ඒ අයුරින් ප්‍රාන්ත මට්ටමෙන් නීතිය සම්මත වීමත් සමඟ MKSS විසින් ජාතික මට්ටමේ නීතියක් ස්ථාපිත කරගැනීම පිණිස ස්වකීය අවධානය යොමුකරන ලද අතර, 2005 දී ජාතික මට්ටමෙන් තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම් නීතිය තහවුරු කරගැනීමට එකී බලපෑම ඉතාමත් ප්‍රබල ලෙසින් දායක විය.

ස්වකීය පැවැත්මට සෘජුවම බලපාන සාධක කෙරෙහි වන බලපෑම අවබෝධකරගත් ජනතාව රජයට විවෘතභාවය ස්ථාපිත කරන ලෙසින් ඉල්ලා සිටීමත් පද්ධතිමය වෙනස්කම් සිදුකරන ලෙසින් බල කරන්නට විය. මහජන මුදල් දූෂිත අයුරින් භාවිත කිරීම මෙන් ම රජය විසින් ගොතන ලද කථා ප්‍රවෘත්ති කෙරෙහි මහජනතාව ඉතාමත් ප්‍රබල හා ප්‍රචණ්ඩකාරී

අයුරින් ප්‍රතිචාර දක්වන ලද අතර විනිවිදභාවය, වගවීම ස්ථාපිත කිරීමට උපකාරීවන නීති පැනවීම මෙන්ම රහස්‍යභාවය පවත්වාගැනීම පාදක වන රාජ්‍ය රහස් පනත වැනි නීති ප්‍රතිපාදන අවලංගු කිරීම ආදිය කෙරෙහි රජය වෙත බලපෑම් කෙරුණි.

නියමිත අවස්ථාවන්හිදී ඊට ගැළපෙන ක්‍රමවේදයක් යොදාගැනීම මෙකී ප්‍රයත්නයන්හි සාර්ථකත්වයට ඉවහල් වූ කරුණකි. ඉන්දියාවේ මහාරාජ්‍ර ප්‍රාන්තයේ රජය විසින්, පැවති තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම් නීතිවල දුර්වලතා කෙරෙහි අවධානයක් යොමු නොකර අවශ්‍ය නීති රීති සම්පාදනයට උනන්දුවක් දැක්වූයේ නැත. ආණ්ඩුව විසින් ම කරන ලද බොහෝමයක් ප්‍රයත්න ආරම්භ ඉල්ලක සපුරා ගන්නා තෙක් ක්‍රියාත්මක නොවී ය. ඒ තත්ත්වය පිළිබඳ අවධානය දැක්වූ අන්නා හසාරේ (Anna Hazare) නම් වූ දූෂණයට එරෙහිව හඬක් නැගූ සමාජ ක්‍රියාකාරකයා විසින් මහාරාජ්‍රයේ අගනුවර වන බොම්බායට පැමිණ, ස්වකීය ප්‍රාන්ත රජය විසින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කෙරෙන නීතියක් පනවන තෙක් වූ උපවාසයක් ආරම්භ කරන ලදී. ඔහු මහත්මා ගාන්ධි තුමන් අනුගමනය කරමින් ගත් නිර්භීත පියවර අගය කළ දස දහස් ගණන් ජනතාව ඔහු වටා ඒකරාශී වූ අතර ඔහුගේ ප්‍රයත්නයට සහාය පළකරන්නට විය. රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයන්ගේ සංධානයක් විසින් මෙම ප්‍රයත්නයට පුළුල් මාධ්‍ය ප්‍රචාරයක් ලබාදීමට මෙන් ම ආණ්ඩුව සමඟ මෙම ඉලක්කය සපුරාගැනීම පිණිස වූ සන්නිවේදනයන් හා සාකච්ඡා පවත්වන ලදී. අන්නා හසාරේ විසින් ඇරඹූ ශ්‍රේෂ්ඨ ප්‍රයත්නයට සිවු දිනක් ගතවන මොහොතේ ඉන්දීය අගමැතිවරයා විසින්, හය මසක් පුරා අවධානයට ලක් නොවී පැවති ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ වූ කෙටුම්පත අවධානයට ගන්නා ලද අතර ජනාධිපති විසින් එදිනම එය නීතියක් බවට පත්කරමින් අත්සන් කොට අනුමත කරන ලදී. නිලධාරීවාදයෙන් පිරුණු රටක වුවත් ඉතාම කාර්යක්ෂම අයුරින් ඊට පසුදිනම ප්‍රාන්ත ආණ්ඩුකාරවරයා විසින් පනත නිල වශයෙන් ගැසට් නිවේදනයට ඇතුළත් කරන ලදී¹⁹. එක් පුද්ගලයකුට පවා ප්‍රබල වෙනසක් ජනනය කිරීමට ඇති හැකියාව මින් සනාථ වේ.

ප්‍රතිපත්ති සම්පාදන ව්‍යුහය තුළ

සාර්ථක දැනුම්වත්කිරීමේ හා පෙළඹවීමේ වැඩසටහන්, ධීම්මට්ටම තුළින් ඉල්ලීම් නැගෙන පරිදි කටයුතු කිරීමත් දේශපාලනික ව්‍යුහය හා නිලධාරී ක්ෂේත්‍රය තුළින් වෙනස්කම් සිදුකිරීමට ප්‍රවණතා ජනනය කිරීමත් යන ක්‍රියාවලීන් දෙකම මත පදනම් වේ. එසේ දැනුම්වත්කිරීමේ හා පෙළඹවීමේ පිළිබඳ කටයුතු කරන අතර සුදුසු අවස්ථාවක් ඵලඹෙන ඕනෑම විටෙක ඕනෑම ස්ථානයක ස්වකීය ක්‍රියාකාරකම් මුදා හැරීමට මැළි නොවේ. එසේ ආරම්භ කොට නීති සම්පාදකයන් වෙත ප්‍රවේශවීමෙන් බොහෝමයක් ව්‍යාපාර සාර්ථකත්වයක් ඇතිකරගෙන ඇති බව ප්‍රකට කරුණකි. මන්දයත් හිමිකමක් නීත්‍යානුකූලව බලාත්මක කිරීමටනම් කෙසේ හෝ එය නීති සම්පාදකයන් වෙතින් අනුමත විය යුතු බැවිනි.

ආණ්ඩුවක් වනාහි ස්වභාවයෙන්ම, වෙන්කොට තනා ඇති ගල් ටැඹක් සේ, මානුෂීය ගුණාංගයන් ගෙන් තොරවූ බලවත් පුද්ගල සමූහයකගේ චිකතුවක් වන අතර තනි පුද්ගලයින්ට එරෙහිව, කටයුතු කරන්නාවූ ඒකකයන් වැන්න. සත්‍ය වශයෙන් ම බොහෝමයක් නිලධාරීවාදී පුද්ගලයන් මෙන්ම දේශපාලනඥයන්ද, තනිපුද්ගලයන් සතුරන් හෝ ප්‍රතිගාමීන් ලෙසින් සලකන ආකල්පයන් ගෙන් යුක්ත වූත් ස්වකීය අභිමතාර්ථයන්ට අනුකූල න්‍යාය පත්‍ර අනුව කටයුතු කරන්නාවූත් පිරිසකි. තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස සාක්ෂාත් කරගැනීම පිණිස වූ ප්‍රයත්න සාර්ථක කර ගැනීමට නම් දේශපාලන රාමුව තුළ සිටින, මෙකී හිමිකම කෙරෙහි ධනාත්මක ආකල්ප දරන පුද්ගලයන් කවුරුන් ද යන්න හඳුනාගෙන ඔවුන් හරහා සිවිල් සමාජීය මතවාදය, දේශපාලන ව්‍යුහය වෙත සන්නිවේදනය කළ යුතු ය.

සාර්ථක අයුරින් මහජන ව්‍යාපාරයන්හි නිරත වූ පුද්ගලයන් හැකි උපරිම අයුරින් ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් සමඟ විශ්වසනීය සබඳතා ගොඩනඟා ගැනීම පිණිස නිරන්තර කැපවීමක් දරනු ලැබ ඇත. බලය දරනා පුද්ගලයන් හා සාමාන්‍ය පොදු ජනතාව අතර පවතින බල තුලනය අසමාන වන තරමට එසේ සබඳතාවක් ගොඩනඟා ගැනීම පහසු කටයුත්තක් නොවේ. කෙසේ වෙතත් එකී දෙපාර්ශ්වය අතර සමානතාවක් අපේක්ෂා කිරීමද උගතට වන අතර දේශපාලනඥයන්ගේ බුද්ධිමත්තාවය පිළිබඳ ප්‍රශ්න කිරීම ද ඇවැසි කරන්නක් නොවේ. ඕනෑම ආණ්ඩුවක එවැනි කටයුතුවලට විරෝධතා දක්වන පිරිස් සිටියා වුවත් අවම වශයෙන් විරුද්ධ පක්ෂයක සාමාජිකයන් අතරින්වත් මෙවන් ප්‍රගතිශීලී කටයුත්තකට සහාය දක්වන අය සුළු පිරිසක් හෝ සොයා ගැනීමට හැකි ය.

තමන් විසින් ම පාඩමක් ඉගෙන ගැනීම

කැනඩාවේ, තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශවීමේ හිමිකම ලබාදෙන නීතිය 1960 හා 1970 දශකයන්හිදී පසුපෙළ මන්ත්‍රීවරුන් දැඩි කැපවීම, මන්ත්‍රීවරුන් පුද්ගලිකව ඉදිරිපත් කරන කෙටුම්පත් ඉදිරිපත් කිරීමක් මෙන් ම වෙනත් මන්ත්‍රීවරුන් අයුරින් පාර්ලිමේන්තුව තුළ හා ඉන් පරිභාහිරව ක්‍රියාත්මක කරන ලද ක්‍රමවේදයන් ගෙන් ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් සම්මත විය. 1979 දී ලිබරල් පක්ෂයේ ආණ්ඩුව පරාජයට පත්වුවත් ඉන් පසුව පත්වූ Progressive Conservative ආණ්ඩුවට එරෙහිව ගෙනා විශ්වාසහංග යෝජනාව සම්මත වීමත් සමඟ ඔවුන් නැවතත් බලයට පැමිණියේ ය. ලිබරල් පක්ෂය විපක්ෂයේ සිටි සුළු කාලය තුළ අවබෝධ කරගත් කරුණක් වූයේ ආණ්ඩුවේ සිටියදී සියලුම තොරතුරු ඉතාම පහසුවෙන් ලබාගැනීමට හැකිවීමත්, විපක්ෂයේදී ඒ සඳහා ජනමාධ්‍ය වෙතින් යැපීමට සිදු වීමත් යන සත්‍යතාවයි. තොරතුරු ලබාගැනීමේ නිදහසකින් තොරවූ රහස්‍යගත පාලනයක දුෂ්කරතාව අවබෝධකරගත් ඔවුහු මහජනතාවටත් විපක්ෂ දේශපාලනඥයන්ටත් තොරතුරු පහසුවෙන් ලබාගැනීමට හැකිවීමේ වැදගත්කම මනාව තේරුම් ගත්හ. එනමුත් ඒ මත පදනම්ව තොරතුරු නිදහසේ ලබාගැනීමට හැකිවන පරිදි නීති සැකසීම එතරම් පහසු පියවරක් වූයේ නැත. පළමුවෙන්ම මධ්‍යගත නිලධාරී පංතිය ඊට විරුද්ධ විය. කෙසේ නමුත් 1980 වර්ෂයේ ජූලි මාසයේදී පාර්ලිමේන්තුව තුළ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස වූ කෙටුම්පත ඉදිරිපත් වූ අතර 1982 ජූනි මසදී එය සම්මත විය.²⁰

පෙර සුදානම

තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස දිනාගැනීමේ ප්‍රයත්නයක මුල් බීජ රෝපණය කිරීමට කදිම කාලපරිච්ඡේදයකි, මැතිවරණ කාලය. මන්දයත්, ඒ කාලය තුළදී එවැනි නීතියක වැදගත්කම ගැන ජන්ද අපේක්ෂකයන්ද අවධානයට ලක්කරන කරුණකි. එමෙන්ම දූෂණය අවම කරන නිලධාරී පැළැන්තියේ බලතල හීන කරන තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ලබාදෙන නීතියක් මහජනතාව ද ඉතාමත් ගෞරවයෙන් සලකන බව අවබෝධ කරදීම මගින් දේශපාලකයන්ගේ මැතිවරණ පොරොන්දු ප්‍රකාශනයන්ට එවන් නීතියක් ස්ථාපිත කිරීමේ පොරොන්දුවක් ඇතුළත් කර ගැනීමට ද ක්‍රියාකාරීත් විසින් උත්සාහ දරනු ඇත. 2004 වර්ෂයේදී ඉන්දීය සභාග රජය පත්වූ අවස්ථාවේදී²¹ නව රජය විසින් ප්‍රමුඛතාව දිය යුතු කාරණා මොනවාද යන්න සකස් කර ගැනීම පිණිස ජාතික මට්ටමේ අවම පොදු තත්වයන් පිළිබඳ (National Common minimum program - NCMP) වැඩසටහනක් දියත් කරන ලදී. NCMP මගින් පොරොන්දු වූ එක් ප්‍රධාන කරුණක් වූයේ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස

පිළිබඳ පවතින නීතිය ප්‍රගතිශීලී, සහභාගීත්ව හා ඵලදායී ගුණාංගයන්ගෙන් ප්‍රවර්ධනය කරන බවයි. එවකට ජාතික මට්ටමෙන් ක්‍රියාත්මක වූ තොරතුරු දැනගැනීම පිණිස මහජනතාව සතු අයිතිය පිළිබඳ වැඩසටහන්වලට ප්‍රතිචාරයක් ලෙසින් NCMP හි එකී පොරොන්දුව ඇතුළත් කළ බව පොදු පිළිගැනීම විය. බංගලාදේශයේ ද සිවිල් සමාජ ක්‍රියාකාරීන් විසින් ප්‍රධාන දේශපාලන පක්ෂ වෙත බලකරනු ලැබ සිටියේ ඔවුන්ගේ මැතිවරණ පොරොන්දුවලට තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කිරීමේ පොරොන්දුවද ඇතුළත් කරන ලෙසයි. ෂික් හසීනා නායකත්වය දරන අවාම් ලීග් පක්ෂය බලයට පැමිණි 2009 වර්ෂයේදී ඔවුන් දුන් පොරොන්දුව ඉෂ්ට කරමින් තොරතුරු දැනගැනීමේ පිළිබඳ පනත පාර්ලිමේන්තුවට ඉදිරිපත් කරන ලදී. නමුත් එම කෙටුම්පත සකස්කරනු ලැබුවේ ඊට පූර්වයෙන් පැවති භාරකාර ආණ්ඩුව සමයේදීය.

යම් හෙයකින් රජයක් මේ පිළිබඳව මන්දගාමී අයුරින් හෝ උනන්දුවක් නැතිකමින් කටයුතු කරන්නේ නම් පුද්ගල මන්ත්‍රී කෙටුම්පතක් ලෙසින් මන්ත්‍රී වරයෙකුට හෝ මන්ත්‍රීවරු කණ්ඩායමකට විවාදයට ලක්කරනු පිණිස කෙටුම්පතක් ඉදිරිපත්කරනු ලැබිය හැකිය. එනමුත් මේ පිළිබඳ නිසි මහජන අවධානය දිනාගෙන රජය විසින් මෙයට අවධානය ලබාදිය යුතු බව තීරණය කරනු ලදොත් මිස එසේ ඉදිරිපත්වෙන කෙටුම්පතක් නීතියක් ලෙසින් සම්මත වීම දක්වා කටයුතු කරගැනීම පහසු කාර්යයක් නොවේ. පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරු කාර්යබහුල පුද්ගලයින් බැවින් කෙටුම්පත්කරනලද ලේඛන ඔවුන් වෙත ලබාදීම සම්බන්ධයෙන් ඉතාමත් කැමැත්තක් දක්වන අතරම සවිස්තරාත්මක තොරතුරු සම්පිණ්ඩන ලබාදීම කටා කෙටුම්පත්කරදීම, අනෙකුත් මන්ත්‍රීවරුන්ගේ ඊට අවනත කරගැනීමට සහාය ලබාදීම ආදී අයුරින් නිරන්තර සහයෝගය ලබාදෙන්නේනම් ඔවුන්ගේ සහායද ලබාදීමට සූදානම්ය. මෙකී ක්‍රමවේදය ඉතාමත් සාර්ථක අයුරින් එක්සත්රාජධානියේ උපයෝගී කරගන්නා ලද අතර මහජනතාව තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශවීමේ අයිතිය පුළුල් කළ නව පනත් හතරක් සම්මත කරගැනීමට එකී ක්‍රමවේදය ඉවහල් විය.²² එකී පනත් මගින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳව ප්‍රගතිශීලී ආකල්ප සහිත සන්දර්භයක් ගොඩනැගීමට පිටිවහලක් ලබාදුන් අතර පසුකාලීනව තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳව විශේෂිතවම ඉලක්කගත නීතියක් උදෙසා කටයුතු කරන්නට ද එය හේතුකාරණා විය.

පාර්ලිමේන්තුව පමණක් නොව අධිකරණය ද යම් අවස්ථාවන්වලදී තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම ස්ථාපිත කිරීම පිණිස පිටිවහලක් ලබා දී ඇත. බොහෝමයක් රටවල සිවිල් සමාජ සංවිධාන ක්‍රියාකාරීන් විසින් නඩු තීන්දු නීතිය හරහා තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස බලාත්මක කරගැනීම පිණිස ප්‍රයත්න දරා ඇත. ඉන්දියාවේ ද දැනට පවත්නා තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පනත පැණවීමට දශක දෙකකට පමණ පෙරදී ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය

විසින් භාෂණය හා අදහස් ප්‍රකාශ කිරීමේ අයිතිය අර්ථනිරූපනයට ලක්කරමින් තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය පිළිගැනීමට ලක්කර ඇත.²³ උගන්වා වේ ද වරට ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ 41 වගන්තිය අර්ථ නිරූපණය කරමින් ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය විසින් රජය වෙත පවත්නා යම් යම් ලේඛන ආදිය මහජනතාව වෙත හෙළිදරව් කළ යුතු බවට තීන්දුවක් ප්‍රකාශ කළ අතර ඉන් වසර 3කට පමණ පසුව තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පනතද සම්මත විය.²⁴

ශ්‍රී ලංකාව තුළ ද නීතියේ උහනතාවන් පැවතුණා වුවත් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ මූලික අයිතිවාසිකමක් ලෙසින් තොරතුරු ලබාගැනීමේ අයිතිය පිළිගෙන ඇත. 1989 දී ශ්‍රී ලංකා ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය විසින් තීන්දු කරන ලද්දේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තුළ පොදු මහජන සංවාද පැවැත්වීම අත්‍යවශ්‍ය අංගයක් බවත් එවැනි මහජන සංවාද පලදායී වීමට නම් පුද්ගලයන්ට තොරතුරු ලබාගැනීමට හිමිකමක් පැවතීම වැදගත් බවත් ය. ඒ හේතුවෙන් ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ 14(1) (අ) වගන්තිය ප්‍රකාර තහවුරු කොට ඇති භාෂණයේ හා ප්‍රකාශනයේ අයිතිය තුළ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ගැබ් බවී ඇති බව ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය තීන්දු කරන ලදී.²⁵ ඉන් දශකයකට පමණ පසුව ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය විසින් ම ඉහත කී මතය සමාලෝචනය කරමින් තීන්දු කර සිටියේ ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ 10 වන වගන්තිය මඟින් මතයක් දැරීමට ඇති අයිතිය හා වින්තනයේ නිදහස තහවුරු කරන හෙයින් තොරතුරු ලබා ගැනීමට ඇති අයිතිය එයින්ම තහවුරු වන බවයි. "වින්තනය මෙහෙයවීම පිණිස අත්‍යවශ්‍යම දේ තොරතුරුය"²⁶ විකාශනධිකාරී පනත් කෙටුම්පත සම්බන්ධ ව්‍යවස්ථානුකූලභාවය විමසා බැලීමේ නඩු තීන්දුවේදී (පූර්ව තීන්දුවෙන් දෙවසරකට පසුවද) ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය විසින් යළිත් ඉහත මතයම තහවුරු කරන ලදී.²⁷ ඉතාමත් මෑතකදී තීන්දු කරන ලද ගාලු මුවදොර පීටිය පිළිබඳ වූ නඩු තීන්දුවේදී ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ ද මහජන අභිලාශයන් පෙරටු කර ගත් කරුණක් සම්බන්ධ වන රජයේ ආයතන විසින් රහසිගතව තබා ගන්නා තොරතුරු ලබා ගැනීමට මහජනයාට හැකිවන්නේනම් හා ඊට බලය ලබාදෙන හිමිකමක් ඇතිනම් පමණක් භාෂණයේ අයිතිය අර්ථපූර්ණ වන බවයි.²⁸

සිද්ධි අධ්‍යයනය : ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් වෙත බල කිරීම - තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස වූ ව්‍යාපාරය - ඉන්දියාව.

ඉන්දීය තොරතුරු දැනගැනීමේ අධ්‍යයනයක නිදහස් සටනට පුරෝගාමී වූයේ 1994 වර්ෂයේදී ආරම්භ වූ, එනම් සංවිධානයයි. (මීට පෙර දැක්වූ සිද්ධි අධ්‍යයනයක එනම් ගැන පූර්ණ විස්තරයක් අඩංගු වේ.) මහජනතාවට තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය පිණිස වූ ජාතික ව්‍යාපාරය (NCPRI - National Campaign For peoples Right to Information) හා පුවත්පත් කවුන්සිලය එක්ව 1996 දී පනතක් කෙටුම්පත් කර එය ඉන්දීය රජයට ඉදිරිපත් කරන ලදී. එනමුත් 2002 වර්ෂය වනතෙක් ම රජය විසින් එය පාර්ලිමේන්තුව තුළ පනත් කෙටුම්පතක් ලෙසින් ඉදිරිපත් කිරීමට පියවර ගත්තේ නැත. කෙසේ වෙතත් එසේ ඉදිරිපත් කරන ලද කෙටුම්පත ද 1996 දී සිවිල් සමාජය විසින් සකසන ලද කෙටුම්පත මෙන් ප්‍රබල එකක් නොවී ය. එහි දුර්වල පනත් කෙටුම්පත 2002 දෙසැම්බර් මස පාර්ලිමේන්තු අනුමැතිය ලැබුණු අතර ජනාධිපති විසින් ද අනුමත කරන ලද නමුත් බලාත්මක වීමක් නොවී ය. ඒ අතරවාරයේ දැනුම්වත් කිරීමේ වැඩසටහන් මෙන් ම අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් මගින් ද තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස භාවිතය පිළිබඳ පුළුල් ප්‍රචාරණයක් ජාතික මට්ටමෙන් ක්‍රියාත්මක කෙරිණි.

එක්සත් ප්‍රගතිශීලී සංවිධාන (UPA) රජය 2004 වර්ෂයේදී බලයට පැමිණීමෙන් පසුව රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන විසින් ස්වකීය සටන නැවතත් පණගන්වමින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස තිවු වන ආකාරයේ ප්‍රබල පනතක අවශ්‍යතාව මතුකරන ලදී. UPA ආණ්ඩුවේ මූලික ඉලක්ක ක්‍රියාවට නැංවීමේ ජාතික උපදේශන කමිටුව (NCPRI) හි සාමාජිකයන් දෙදෙනකු ගෙන් සමන්විත වූ විද්වත් වෘත්තිකයන් පිරිසක ගේ මණ්ඩලයක් වූ අතර සිවිල් සමාජයත් රජයත් අතර මනා සබඳතාවක් ගොඩනගමින් රජයේ ප්‍රතිපත්තිමය ඉලක්ක කරා ළඟාවීමට ඉමහත් මෙහෙයක් ඉන් ඉටු විය.

2004 ජූලි මසදී සිවිල් සමාජ සංවිධාන විසින් ප්‍රථම වතාවට ජාතික උපදේශන කවුන්සිලයට දක්වා සිටියේ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස බලාත්මක කිරීම ප්‍රමුඛතාගත ක්ෂේත්‍රයක් ලෙසින් නම්කරන ලෙසයි. උපදේශන කවුන්සිලය ද එය පිළිගත් අතර ආදර්ශ හීනියක් කෙටුම්පත් කරන ලෙසින් නිල නොවන මට්ටමින් NCPRI වෙතින් ඉල්ලා සිටියේය. NCPRI විසින්ද 2004 අගෝස්තු මසදී පැවති

පහතට සුදුසු හා අවශ්‍ය කරන සංශෝධන සමූහයක් ඉදිරිපත්කරන ලදී. එකී සංශෝධන ජාත්‍යන්තර තලයේ පිළිගත් යහපරිචයන් ගෙන් හා පැවති නීතිය හාචිත කිරීමෙන් ලත් අත්දැකීම් මත සැකසුණු ඒවා වූ අතර සමස්ත ඉන්දියාවේ ම සිවිල් සමාජ ක්‍රියාකාරීකයන් වෙත පිටපත් යවා ඒ හා අදාළ වන යෝග්‍ය නිර්දේශ හා යෝජනා සෘජුවම ජාතික උපදේශන කවුන්සිලය වෙත දැනුම්දෙන ලෙසින් ඉල්ලීමක් කෙරිණි.

ජාතික උපදේශන කවුන්සලය තෙවැනි රැස්වීම් වාරයේදී ඉදිරිපත්වූ යෝජනාවන් ගෙන් බොහොමයක් පිළිගත් අතර ඒ මත පදනම්ව ආදර්ශ කෙටුම්පතක් සකසා ඉන්දීය අග්‍රාමාත්‍යවරයා වෙත ඉදිරිපත් කළේය. කෙටුම්පතේ පිටපත් සිවිල් සමාජ සංවිධාන අතර බෙදාහරින ලද අතර එය නීතියක් වශයෙන් සම්මත කරගැනීම පිණිස රජයට බලකරන ලෙසින් ඉල්ලා සිටින ලදී. NCPRI හි සාමාජිකයන් සමූහයක් ලෙසින් මෙන්ම ස්වකීය සංගම්වල නියෝජිතයන් ලෙසින්ද පෙනී සිටිමින් අගමැතිවරයා, ප්‍රමුඛ පෙළේ මන්ත්‍රීවරුන් මෙන්ම ප්‍රධාන පෙළේ නිලධාරීන් ද හමුවී එම පනත් කෙටුම්පත පලදායී නීතියක් බවට පත්කරගැනීමේ අවශ්‍යතාව දැඩි ලෙසින් අවධාරණය කර සිටියේය.

2004 දෙසැම්බර් 22 දින ඔස් ආණ්ඩුව විසින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිමිකම් පනත 2009 පාර්ලිමේන්තුවට ඉදිරිපත් කරන ලදී. එනමුත් එය මධ්‍යම රජයේ බල ක්ෂේත්‍රයට පමණක් සීමා වීම, නීතියට අනුගත නොවීම සම්බන්ධයෙන් දණ්ඩනයක් නොදක්වා තිබීම ආදී කරුණු හේතුවෙන් තරමක් දුර්වල තත්ත්වයේ පසුවිය. මේ හේතුවෙන් පනත ශක්තිමත් වන පරිදි සංශෝධනය කරන ලෙසින් සිවිල් සමාජය විසින් රජයට බලපෑම් කරන ලදී. NCPRI සාමාජිකයින් නැවතත් ප්‍රධාන පාර්ලිමේන්තුවේ සම්මුඛව සාකච්ඡා පවත්වන ලදී. එපමණක් නොව රට පුරාම විසිරී සිටි ක්‍රියාකාරීන් විසින් අගමැතිතුමා, ඇමතිවරු හා කැබිනට් මණ්ඩල සාමාජිකයින් වෙත ස්වකීය මතවාදයන් ඉතා සවිස්තරාත්මක අයුරින් සකසා ඉදිරිපත් කරන ලදී.

එකී පනත් කෙටුම්පත 2005 වර්ෂයේ ජනවාරි මසදී පාර්ලිමේන්තු ස්ථාවර කමිටුවටත්, පසුව අමාත්‍යවරුන් කණ්ඩායමක් වෙතත් සමාලෝචන පිණිස ඉදිරිපත් කෙරිණි. ස්ථාවර කාරක සභාව වෙතද, සිවිල් සමාජ සංවිධාන විසින් ස්වකීය සන්නිවේදනයන් ඉදිරිපත් කරන ලදී. ස්ථාවර කාරක සභාවට පනත මුල පටන් කෙටුම්පත් කිරීමට සිදුනොවුන හොත්, තමන් විසින් ඉදිරිපත් කරන

සංශෝධන යෝජනා පිළිගනු ඇති යන විශ්වාසය මත පදනම් වූ මහජන සංවිධාන තමන්ගේ යෝජනා, පරිපූර්ණ නීතිමය ඉදිරිපත්කිරීම් අයුරින් සකසා කමිටුව වෙත යොමුකරන ලදී. එපමණක් නොව ඇතැම් රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන නව කෙටුම්පත පිළිබඳ දැනුම්වත්භාවය පුළුල් කරනු පිණිස මන්ත්‍රීවරුන් සඳහා පුහුණු වැඩසටහන් පවා පැවැත්වීය.

2005 මැයි මස පැවැත්වූ පාර්ලිමේන්තුවේ ඊළඟ සැසි වාරයේදී පනතට ඉදිරිපත් වූ සංශෝධන සභාගත කෙරිණි. ජම්මු හා කාශ්මීර ප්‍රාන්ත සම්බන්ධයෙන් වෙනම ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා පවතින හෙයින් එකී ප්‍රාන්ත දෙක හැර රටට බලපාන බල සීමාව පුළුල් කළ මූලික දඩුවම් පිළිබඳ ප්‍රතිපාදන ද ඇතුළත් කරන ලද සංශෝධන සම්මත විය. නමුත් අනෙකුත් සංශෝධන බැහැර කෙරිණි. සිවිල් සමාජ ක්‍රියාකාරීන් විසින් මන්ත්‍රීවරුන් හා ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් වෙත අනෙක් යෝජිත සංශෝධනයන් ගැන ද අවධානය යොමුකරන ලෙසින් කරන ලද බලපෑම් අතර මැද දින තුනක් (03) ඇතුළත පනත් සම්මත විය. අවසන් 2005 මැයි 12 වන දින පනත සම්මත වූ අතර 2005 ඔක්තෝම්බර් 12 දින එය බලාත්මක කෙරිණි.

නීතිය ප්‍රවර්ධනය කිරීම

නීතියක් සම්පාදනය කිරීමෙහිලා රජයක් කැපවීමෙන් කටයුතු කරන නමුත් නීතියකින් උද්ගතවන ප්‍රතිඵල මෙන්ම එම නීතිය සම්පාදනය කිරීමෙහිලා අදාළ වන කාර්යාවලිය ද ඉතා වැදගත් බව ආණ්ඩුවට පෙන්නා දිය යුතු මය. පුළුල් මහජන පදනමක් මත පිහිටා නීති සම්පාදන ක්‍රියාවලිය ක්‍රියාත්මක කරන්නේ නම් නීතිය අදාළ රටට මනාව ගැළපෙන පරිදි සකස්කර ගැනීමට එය උපකාරී වේ. එමඟින් එම නීතිය තමන්ගේම එකක් ය යන හැඟීම මහජනතාවට ඇතිවනවා මෙන්ම ඉතාමත් යුක්තිසහගත අයුරින් එය භාවිත කිරීමටත්, එය සුරක්ෂිත කිරීමටත් මෙන්ම ඊට අදාළ යහ පරිචයන් ප්‍රවර්ධනය කිරීමටත් ඔවුන් උත්සුක වේ. මෙයින් ගම්‍යමාන වන කරුණ නම් වත්මන් නීති සම්පාදන ක්‍රියාවලිය හා බැඳී පවතිනා රහස්‍ය සංස්කෘතිය වනාහි විවෘත ආණ්ඩුපාලනය පිළිබඳ අරගල කරන අය මුහුණපාන ප්‍රධානතම අභියෝගයක් වන බවයි. සිම්බාබ්වේ රජය මෙන් ම පාකිස්තාන රජයද ස්වකීය තොරතුරු දැනගැනීමේ හිමිකම පිළිබඳ පනත් සම්පාදනය කරනු ලැබුවේ ඉතාමත් අවම මට්ටමේ මහජන සහභාගීත්වයකින් යුක්ත ක්‍රමවේදයක් මඟිනි. එවැනි තත්ත්වයක අත්‍යන්ත ප්‍රතිඵලය වූයේ දුර්වල වූත්, අසංවිධිත වූත්, ප්‍රතිපාදනයන් ගෙන් යුක්ත නිලධාරී පංතියේ සීමාවන්ට යටත් වූ හෙළිදුරවි කිරීමවලින් සැදුම්ලත් පලදායකත්වයෙන් තොර නීතියක් නිර්මාණය වීමයි.

විවිධ අංශයන් ගෙන් සැදුම්ලත් ආණ්ඩුවක ආයතන මෙන් ම, නීති ප්‍රතිපාදනය කිරීම උදෙසා වගකීම දරන නිලධාරීන් විසින් ද නීති සම්පාදන ක්‍රියාවලියේදී මහජන අදහස් හා යෝජනා විමසා බැලීම කළ යුතු ය. ඉතාමත් සීමිත අවස්ථා ගණනකදී හැරෙන්නට බොහෝමයක් අවස්ථාවන්හිදී රජයේ විසින් මහජන සහභාගීත්වය අවම කරමින් කටයුතු කරන විට සිවිල් සමාජ සංවිධාන විසින් යම්තරමකින් හෝ මහජන සහභාගීත්වය පුළුල් කිරීම පිණිස වෙරදරනු ලබයි. ඝානා රාජ්‍යයේ නීති සම්පාදනය පිළිබඳ කරුණු රජයේ ප්‍රභූ පන්තියන් අතර පැවති සාකච්ඡාවන්ට පමණක් සීමා වී තිබූ යුගයක Commonwealth Human Rights Initiatives (CHRI) සංවිධානය තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස වූ සංවිධාන ද සමඟ එක් වී, එවන් නීතියක අවශ්‍යතාවත්, නීති සම්පාදන ක්‍රියාවලියට මහජන සහභාගීත්වය ලබාගැනීමේ වැදගත්කමත්, රජය වෙත පෙන්වා දෙන ලදී. ඒ තත්වය තුළ විවිධ තරාතිරම්වල ජනතාව සමඟ කළ සාකච්ඡා සහ සංවාද මගින් තොරතුරු ගලායාමේ දුර්වලතා මෙන් ම තොරතුරු ලබාගැනීමේදී ජනතාව මුහුණපාන දුෂ්කරතා ගැන ද මනා අවබෝධයක් ලබාගැනීමට හැකි විය. එබැවින් අදාළ නීතිය පිළිබඳ පැවති සමස්ත සංවාදය වඩාත් ප්‍රබල හා අර්ථපූර්ණ එකක් විය.

පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරුන්, ඔවුන් ගේ පක්ෂ හරහා ආමන්ත්‍රණය කළ හැකිවා මෙන් ම තනි පුද්ගලයන් ලෙසින් සලකා වෙන් වෙන් ව ඇමතීමටද හැකි ය. ඉන්දිය පනත් කෙටුම්පත 2004 වර්ෂයේ දෙසැම්බර් මස පාර්ලිමේන්තුවට ඉදිරිපත් වූ අවස්ථාවේදී සමාජ ක්‍රියාකාරීන් විසින් පාර්ලිමේන්තු විවාද පලදායී තත්වයට පත් කර ගැනීම පිණිස මන්ත්‍රීවරුන් වෙත අවශ්‍ය දැනුම හා අවබෝධය ලබාදීමට ඉතාමත් කාර්යක්ෂම හා සුක්ෂම ලෙසින් කටයුතු කෙරුණි CHRI සංවිධානය අදාළ කෙටුම්පතේ සාරාංශයක් සකසා පාර්ලිමේන්තුව නියෝජනය කරන සියලු දේශපාලන පක්ෂවල නායකයින් වෙත යැවීය. එපමණක් නොව දිල්ලිය මූලික කර ගෙන ක්‍රියාත්මක වූ රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයක් වන "යහපාලන මධ්‍යස්ථානය"(Center for good Governance) හා සම්බන්ධ වී යෝජිත කෙටුම්පත පිළිබඳව මන්ත්‍රීවරුන් ගේ දැනුම හා අවබෝධය පුළුල් කිරීම පිණිස වැඩසටහන් ද පවත්වන ලදී. එවැනි වැඩසටහන් මගින් පෙන්වා දුන් සමහර කරුණු මන්ත්‍රීවරුන් විසින් පාර්ලිමේන්තු විවාදයන්හි දී මතු කරනු ලැබීම එකී වැඩසටහන් ලද ජයග්‍රහණයකි.

සිවිල් සමාජය මූලික වී සැකසූ ආදර්ශ නීති

තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස තහවුරු කෙරෙන නීතියක් කෙටුම්පත් කොට විය ආණ්ඩුවේ අවධානය පිණිස ලක් කිරීම මඟින් ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් වෙත සහයෝගය ලබාදීමෙන් රටට අවශ්‍ය වන ආකාරයේ නීතියක් සකසා ගැනීමේ කාර්යයෙහිලා සිවිල් සමාජයට ද ප්‍රබල භූමිකාවක් නියෝජනය කළ හැකි ය. ඕනෑම ආදර්ශ නීතියක් ජාත්‍යන්තර වශයෙන් පිළිගත් ප්‍රමිතීන්ට අනුගතව එක් ප්‍රමිතීන් හා මූලධර්ම දේශීය සන්දර්භයට යෝග්‍ය පරිදි සකසා ගෙන සම්පාදනය කළ යුතු ය. (දෙවැනි පොත් පිටුවේ "තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ නීති කොටස බලන්න.) තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස තහවුරු වන ආදර්ශ නීති මාලාවක් Article -19 නමැති ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධානය²⁹ විසින් මෙන්ම පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය මහලේකම් කාර්යාලය විසින් ද ආණ්ඩුවල මෙන් ම සිවිල් සමාජයේ ම ප්‍රයෝජන පිණිස සකසා ඇත. CHRI ආයතනය විසින් ද එවැනි ආදර්ශ නීති සම්පාදනය කොට ඇත. නීති සම්පාදන කාර්යාවලිය විසින් අවබෝධකරගත යුතු නීති සම්පාදන යහපරිචයන් මාලාවක් "Open Society Justice Intigative" නමැති ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධානය මඟින්ද සකසා ඇත.³⁰ දැනට පවත්නා අත්දැකීම් වලින් සනාථ වී ඇති කරුණක් නම්, තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස වඩාත් පලදායී අයුරින් ස්ථාපිත කිරීමට නම් මහජන සහභාගිත්වයෙන් යුතු නීති සම්පාදන ක්‍රියාවලියක් පැවතීම වඩාත් උපකාරීවන බවයි. එය සාක්ෂාත් කරගැනීමට නම් නිලධාරීන් මෙන් ම සිවිල් සමාජ ක්‍රියාකාරීන් විසින් ද මහජනතාවට නීති සම්පාදන ක්‍රියාවලිය තුළ ස්වකීය අදහස් නිදහසේ ප්‍රකාශ කිරීමට හැකි තත්ත්වයක් නිර්මාණය කිරීම වැදගත් වේ. එමෙන් ම කෙටුම්පත් කරන ලද නීති වැඩිමුළු පවත්වා මහජනතාවට පැහැදිලිව විස්තර කර දිය යුතු අතර මහජන අදහස් ලබාගැනීමටද උත්සුක විය යුතුය.

අවාසනාවකට මෙන් බොහෝමයක් රජයන් මහජනතාව විසින් දක්වනු ලබන අදහස් මර්දනයට කටයුතු කිරීම හෝ සිවිල් සමාජය විසින් ලබා දෙන දායකත්වය ඇඟයුමට ලක්නොකිරීමට දක්වන නැමියාව හේතුවෙන් නීති සම්පාදන ක්‍රියාවලියට සිවිල් සමාජය දායකත්වය ලබාදීම යන්න ව්‍යතිරේඛී තත්ත්වයක් මිස සාමාන්‍ය තත්ත්වයක් බවට පත් වී නොමැත. එපමණක් නොව සිවිල් සමාජයේ අදහස් හා මතවාද ඉදිරිපත් කිරීමට ඉඩ ප්‍රස්තාව ලබා ගැනීම මෙන් ම එසේ අදහස් හා මතවාද රජයක් විසින් එක්රැස් කරගැනීම කරනු ලැබුවා වුවත් එකී කාරණා කෙරෙහි නිසි අවධානයක් නීති සම්පාදනයේ දී යොමු නොකිරීමත් තවත් කනගාටුදායක තත්ත්වයකි. එක්සත් රාජධානියේ ආණ්ඩුව ද විපක්ෂයේ

සිටිය දී සිවිල් සමාජ ක්‍රියාකාරීන්ගේ මතවාද එක් රැස් කර ගැනීමට උනන්දුවෙන් කටයුතු කළ ද, එමඟින් තැබූ පොරොන්දු, බලයට පැමිණීමෙන් අනතුරුව නොතකා හැරීම සම්බන්ධයෙන් දැඩි විවේචනයන්ට ලක් විය. රජය විසින් සැකසූ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ නීතියේ, මූලික අවධියේදී සිවිල් සමාජය වෙතින් ලබාගත් යෝජනා අන්තර්ගත වුවත්³¹ අවසන් අදියරට පැමිණ සම්මත වීමේදී සිවිල් සමාජය විසින් අපේක්ෂිත මට්ටමට වඩා හාත්පසින් ම වෙනස් තත්ත්වයකට අනුව නීතිය සැකසී තිබිණි.³²

එක් තත්ත්වයන් එසේ තිබියදී වුවත් වර්තමානයේ සමහරක් රජයන් විසින් තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කිරීමේ නීති සම්පාදන ක්‍රියාවලිය තුළ මහජන මතවාදී සංවාද දිරිගන්වනු වස් පාර්ලිමේන්තු කමිටු පත්කිරීම, කාර්ය සාධක බලකායන් පිහිටුවීම, නීති කොමිෂන් සභා පිටුවීම මෙන්ම ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සමාලෝචන ක්‍රියාවලීන් ආරම්භ කිරීම ආදී පියවර ගන්නා අයුරු ද දැකිය හැකිය. මේ තත්ත්වය තුළ නීති සම්පාදනයේ මූලික අවස්ථාවේදී ම සමබර තර්ක ඉදිරිපත්කිරීම, පලදායී යෝජනා ඉදිරිපත් කිරීම, නීති සම්පාදනය හා සබැඳි දුර්වල බැහැර කොට නිවැරදි කාරණා අවබෝධ කරගැනීම ආදී, වාසි සහගත තත්ත්වයන් උද්ගත වේ. තවදුරටත් නීතිය ශක්තිමත් කර ගැනීමට අවශ්‍ය කරන සහායක නීති ප්‍රතිපාදන පැනවීම, රාජ්‍ය නිලධාරීන් ගේ වෛතසික රාමු වෙනස් කර ගැනීම පිණිස පුහුණු වැඩසටහන් ක්‍රියාවට නැංවීම, අනාගත ප්‍රයෝජන පිණිස වාර්තා පවත්වා ගැනීම ක්‍රමවත් කිරීම ආදී ඉතා වැදගත් කටයුතු රැසකට එසේ රජය හා ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් සමඟ ඇතිකරගන්නා වූ සංවාදය මඟින් ඉඩ ප්‍රස්තාව සලසා ගත හැකිය.

දකුණු අප්‍රිකානු රජය විසින්, තොරතුරු දැන ගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කිරීමට නීතියක් සැකසීම උදෙසා පත් කළ කාර්ය සාධක බලකාය වෙත දායකත්වය ලබාදෙන ලෙස ඉතාමත් ඕනෑ කමින් ඉල්ලා සිටින ලදී.³³ දකුණු අප්‍රිකාවේ ක්‍රියාත්මක වූ "Open Democracy Advisory Centre" නමැති සංවිධානය රජයේ යෝජනා විවේචනයට ලක් කරන අතරම, නීති සම්පාදනයට අදාළ ස්වකීය යෝජනා ඉතාමත් පලදායී අයුරින් සකසා කලට වේලාවට ඉදිරිපත් කළේය. සෑම කරුණක් සම්බන්ධයෙන් නිසි කලට වේලාවට ප්‍රතිචාර දැක්වීම ඉතාමත් වැදගත් වේ. මන්ද යත් යම් වැරදි හෝ අගතිගාමී මත පිළිබඳ නිසිකල්පි ප්‍රතිචාර දක්වනු නොලැබුවහොත් ඉක්මනින් එය පිළිගත් කරුණක් බවට පත්වන අතර පසුකාලීනව අභියෝගයට ලක්කිරීම ඉතාමත් උගහට ය³⁴ ජැමෙයිකාවේ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස කෙටුම්පත් කළ අවධියේ පත්කෙරුණු පාර්ලිමේන්තුවේ තේරීම් කාරක සභාව ඉදිරියේ Jamaicans for Justice, Transparency International - Jamaica iy Farquharson Institute for public Affairs සංවිධාන විසින් ඉතාමත් පලදායී කරුණු දැක්වීම් කරන ලදී.³⁵ කෙන්යාවේ International Commission Of Justice මෙන්ම අනෙකුත් සිවිල් සමාජ ක්‍රියාකාරීන් එක්ව

තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කෙරෙන නීතියක් කෙටුම්පත් කොට විය පාර්ලිමේන්තුවේ මෙන් ම ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථා සමාලෝචන කොමිසමේ අවධානයට යොමු කළ අතර එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙසින් කෙටුම්පත් කළ නව ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ සුවිශේෂී වගන්තියක් ඇතුළත් විය.

ක්‍රියාවට නැංවීම තුළ සහාය වීම

පවත්නා වෛතසික රාමු මෙන් ම නීති ක්‍රියාත්මක කෙරෙන ප්‍රායෝගික ක්‍රමවේද වෙනස්කම්වලට බඳුන් නොකොට නීතියක් පැවතීම, ගල් තලාවක් මත බීජ වපුරන ලද විටෙක උද්ගත වන තත්ත්වය මෙන් නිරූපිත ය. නමුත් එවන් නීතියක් වලක්වා නොහැකි බව රජයක් විසින් අවබෝධ කරගත් විට ඒ පිළිබඳ පුහුණු කරවාගැනීම උදෙසා සිවිල් සමාජ ක්‍රියාකාරීන් ගේ සහාය රජයට අවශ්‍ය වේ. විවෘත ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සම්බන්ධයෙන් දැනුම්වත් කිරීම් කරන විද්වතුන් මේ පිළිබඳ විශේෂඥයන් වන අතර බාහිර සේවා ලබා ගන්නා නූතන යුගයේ නීතිය ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ මෙන් ම නීතිය ක්‍රියාත්මක කරන අවස්ථාවලදී පවා රජයට ඔවුන්ගේ සහාය ලබා ගැනීමට හැකි ය. කාලයක් තිස්සේ සංසන්දනාත්මක අධ්‍යයනයන්හි නිරත වීම, බිම් මට්ටමේ පවත්නා යථාර්ථය පිළිබඳ අවබෝධය මෙන්ම ප්‍රයෝජනවත් ජාත්‍යන්තර සබඳතාවන්ගෙන් යුක්ත වීම හේතුවෙන් රජයට අවශ්‍ය කරන එවැනි සේවාවන් සැපයීම සම්බන්ධයෙන් රාජ්‍ය සේවකයන්ට වඩා එකී ක්ෂේත්‍රය පිළිබඳව දැනුමෙන්ද පිරිපුන් හෙයින් වාණිජමය වශයෙන්ද තරගකාරී මට්ටමක් ඔවුන් සතිය. උතුරු අප්‍රිකාවේ ක්‍රියාත්මකවන රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයක් වන Open Democracy Advice Centre විසින් රාජ්‍ය දෙපාර්තමේන්තු මෙන්ම පෞද්ගලික ආයතන වෙත ද තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ පුහුණු වැඩසටහන් ක්‍රියාත්මක කරනු ලබන අතර ආයතනික මට්ටමෙන් තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශවීම පිළිබඳ කාර්යපටිපාටියක් මෙන් ම දූෂණයට විරෝධීව හඬනගන්නන්ගේ ආරාධනාව (Whistle blowing) පිළිබඳ ප්‍රතිපත්ති සැකසීමට මග පෙන්වීම ද කරයි. එංගලන්තයේ Campaign for Freedom of Information ආයතනය විසින් රාජ්‍ය සේවකයන්ට මෙන්ම අන් අය උදෙසා පුහුණු වැඩසටහන් මෙහෙයවීම කරනු ලබයි. International Record Management Trust නමැති ආයතනය විසින් රජයේ විසින් නිල ලේඛන හා වාර්තා කළමනාකරණය කළ යුතු ආකාරය පිළිබඳ රාජ්‍යයන් වෙත තොරතුරු සහ සහයෝගය ලබා දේ.³⁶

පලදායි අයුරින් නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමට සහයෝගය දීම

නීති සම්පාදකයන් විසින් තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශ වීමේ හිමිකම තහවුරු කරන නීති සැකසීමේ ප්‍රවණතාව ඉහළ ගොස් තිබුණ ද, නීති සම්මත කොට මාස 06 ක් හෝ වර්ෂයක් ගතවන තෙක් ම විය නිසි පරිදි ක්‍රියාවට නැංවීමට අවශ්‍ය කටයුතු පූර්ණය කරගැනීමට නොහැකි වන අවස්ථා රැසකි. විංගලන්තයේ පනත ක්‍රියාවට නංවා ගැනීමට වසර 05 ක පමණ කාලයක් නිකරුණේ ගත විය. ඉන්දියාවේ නම් නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමට පෙර සුදානම් වීම සඳහා රජය විසින් අනුමත කරන ලද්දේ මාස 04 ක කාල පරිච්ඡේදයකි. ඉන්දියාවේ මධ්‍යම රජය තුළ මෙන් ම ප්‍රාන්ත රාජ්‍ය 28 පුරා පනත ක්‍රියාවට නැංවීම සත්‍ය වශයෙන්ම සැලකිය යුතු ප්‍රබල අභියෝගයක් වුවත් CHRI ආයතනය මැදිහත් වී පනත සම්මත වී සති දෙකක් ගතවීමත් සමඟම "තොරතුරු දැනගැනීමේ පනත 2005: පලදායි අයුරින් ක්‍රියාවට නැංවීම" යන තේමාව යටතේ ජාතික සම්මන්ත්‍රණයක් පවත්වන ලදී.³⁷

රටපුරා විසිරී සිටින සිවිල් සමාජ ක්‍රියාකාරීන් අතර හරවත් සංවාදයකට ඉඩ ප්‍රස්තාව ලබාදීමත්, පනත ක්‍රියාත්මක කිරීමේ කාර්යභාරය තුළ ඔවුන් රාජ්‍ය අංශයේ සහායකයන් ලෙස ස්වකීය අත්දැකීම් ආශ්‍රයෙන් දායකත්වය ලබාදීමට පියවර ගැනීමත් මඟින් මධ්‍යම රජයට මෙන් ම ප්‍රාන්ත රාජ්‍යවලට පනත ක්‍රියාත්මක කිරීම පිණිස සහයෝගය ලබාදීම එක් සම්මන්ත්‍රණය පැවැත්වීමේ අරමුණ විය. එමෙන්ම නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේදී මුහුණපෑමට සිදුව ඇති මූලික ගැටලු සහගත තත්ත්වයන් ගැන රජයේ අවධානයට ලක්කිරීමටද හැකියාවක් ලැබෙනු ඇති ය යන්න මෙහි තවත් අරමුණක් විය. CHRI ආයතනය විසින් වෙනත් රටවල නීති ක්‍රියාත්මක කරන බලධාරීන්ට මෙන්ම දකුණු අප්‍රිකාව, මෙක්සිකෝව, එක්සත් රාජධානිය, ජැමැයිකාව, කැනඩාව ආදී රටවල විෂය පිළිබඳ ප්‍රවීණයින්ටද ඇරයුම් කරන ලදී.³⁸ CHRI ආයතනය මෙන්ම එම වැඩසටහනට ඇරයුම් ලැබ පැමිණි බොහෝමයක් සංවිධාන ද පනත ක්‍රියාත්මක කිරීමේ කටයුත්ත සඳහා රජය සමඟ ඉතාමත් සමීපව කැපවීමෙන් කටයුතු කළේය.

බංග්ලාදේශයේදී තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ පනත ක්‍රියාවට නැංවීමට පෙරසුදානම් වීම සඳහා පැවතියේ මාස තුනක කාලයකි. පනත සම්මත වී මාස 02ක් ඉක්ම යාමට ද මත්තෙන් බංග්ලාදේශයේ තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය පිණිස කටයුතු කළ සියලු සංවිධානයන් ගේ මධ්‍යගත සංවිධානය ලෙසින් කටයුතු කළ Manusher Jono Foundation ආයතනය විසින් නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීම පිළිබඳ ජාතික මට්ටමේ කටීකාවක් 2009 ජුනි මසදී පවත්වන ලදී. පනත

ක්‍රියාත්මක කිරීමේ ක්‍රමවේද පිළිබඳ සාකච්ඡා කරන ලද දෙදින වැඩමුළුව සඳහා පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරුන්, සිවිල් සමාජ නියෝජිතයන්, මාධ්‍යවේදීන්, රාජ්‍ය නිලධාරීන් මෙන් ම විද්වතුන් ද සහභාගී විය.³⁹ ඉන්දියාව, මෙක්සිකෝව, නවසීලන්තය හා එක්සත් ජනපදය ආදී රටවල ක්‍රියාකාරී විද්වතුන් විසින් දේශීය නියෝජිතයන්ට අවශ්‍ය මඟ පෙන්වීම් කරන ලදී.

නව නීතිය පදනම් කරගෙන නඩු පැවරීම් මගින් එහි සීමා මායිම් පිරික්සා බැලීමත් එක්තරා ආකාරයකින් නීතිය පලදායී අයුරින් ක්‍රියාවට නැංවීමට සහාය වේ. හෙලිදරව් කිරීම් සඳහා පූර්වාදර්ශ සැපයීම මඟින් යහපර්වයන් ප්‍රවර්ධනයත්, නීතියේ අවිනිශ්චිතතාව පැහැදිලි කරගැනීමත්, සංශෝධන අවශ්‍යකෙරෙන අංශයන් කවරේද යන්න හඳුනාගැනීමත් පමණක් නොව මන්දගාමී අයුරින් ක්‍රියාත්මක වන තත්වයකට නව ජවයක් ලබා දීමත් වචන කටයුතු ආරම්භ වීමෙන් සිදුවේ. උතුරු අප්‍රිකාවේ South African History Archive සංවිධානය එරට තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතියේ සීමා මායිම් පිරික්සීම උදෙසාම කැපවී කටයුතු කළ ආයතනයකි. එමඟින් පහත භාවිතා කිරීමේ දැනුම්වත්භාවය සහතික කරන ලෙසින් සිය වතාවකටත් වඩා ඉල්ලීම් ඉදිරිපත් කරනු ලැබූ අතර රාජ්‍ය ලේඛන හෙලිදරව් කරන ලෙසින් ඉල්ලා පැවරූ ප්‍රථම සාර්ථක මහාධිකරණ නඩුවද ඔවුන්ගේ පුරෝගාමීත්වයෙන් සිදු විය. එසේ රජය විසින් හෙලි දරවී කරන ලද ලිපිලේඛන, විශේෂයෙන් ම වර්ණභේදවාදය පැවති යුගයේ ආරක්‍ෂාව පිළිබඳ ලිපිලේඛන ඇතුළත් ලේඛන රැසකින් යුත් ලේඛනාගාරයක් ඔවුන් සතු ය.⁴⁰

වෙනත් රටවල තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස තහවුරු කෙරෙන නීති ක්‍රියාවට නැංවෙන්නේ කෙසේද? ඒ පිළිබඳ හිරන්තර නිරීක්ෂණයක් පවත්වාගෙන යන ආකාරය කෙසේද? යනාදී කරුණු පිළිබඳ වාර්ෂික වාර්තා පවත්වා ගැනීම මගින් නීතියට නිසි අනුකූලතාවය පවත්වාගෙන යාම උදෙසා රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන විසින් සමීක්ෂණ හා අධ්‍යයන පවත්වා රාජ්‍ය අංශයට තොරතුරු ලබාදීම මඟින් ද සහාය ලබාදිය හැකි ය. එපමණක් නොව නීතිය භාවිත කිරීම පිළිබඳ මඟපෙන්වීම් කරන පොත්පත් ලිපි ලේඛන ආදිය සැකසීම මගින්ද සහාය ලබාදිය හැකිය. එපමණක් නොව රට තුළ මෙන්ම විදේශ රටවලද මෙම ක්ෂේත්‍රයේ කටයුතු කරන ආයතන හා පුද්ගලයන් සමඟ ජාලගත සබඳතා පවත්වා ගැනීම තුළින් විධාකාරයේ යහපර්වයන් පිළිබඳ අත්දැකීම් හුවමාරුව මගින් රජය වෙත නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීම ඵලදායී කිරීම පිණිස සිවිල් සමාජයේ දායකත්වය ලබාදිය හැකිය. රජය විසින් නිසි පරිදි නීතිය ක්‍රියාත්මක කරන්නේද යන්න පිළිබඳව හිරතුරු නිරීක්ෂණයක යෙදීමද සිවිල් සමාජයට කළ හැකිය. ඉන්දියාවේ බොහෝමයක් සිවිල් සමාජ

ක්‍රියාකාරීන් විසින් ස්වකීය ප්‍රදේශවල පහත ක්‍රියාත්මක වීමේදී පවත්නා අඩුපාඩු මෙන්ම යම් යම් ආයතන විසින් නීතියට අනුකූලව කටයුතු නොකරන අවස්ථා පිළිබඳව ජාතික මට්ටමේ මෙන් ම මධ්‍යම රාජ්‍ය මට්ටමෙන් පිහිටුවා ඇති තොරතුරු කොමිෂන් සභා වෙත පැමිණිලි ඉදිරිපත් කිරීම ද කරයි. එමෙන් ම ඔවු හු නිරතුරුව කොමිෂන් සභා මුණ ගැසී නීතිය පලදායී අයුරින් ක්‍රියාත්මක කරවීම පිණිස ඔවුන් දිරි ගැන්වීම ද කරති.

ක්‍රියාවට නැංවීම පිළිබඳ විගණනයන් :

සිවිල් සමාජ සංවිධානයන්හි නිරන්තර ක්‍රියාකාරීත්වය

ක්‍රියාකාරීත්වය පිළිබඳ විගණනයන් මඟින් නීතියට අනුගතවීමට පවත්නා කැමැත්ත හා සුදානම් බව පිළිබඳ නිරීක්ෂණය කරගත හැකිය. ඕනෑම හොඳ නීතියක් වුවත් ග්‍රන්ථයට පමණක් සීමා වී පැවතීම මගින් එහි ක්‍රියාකාරීත්වය දුර්වලතාවලින් යුක්ත වීමට ඉඩ කඩ පවත්නා බව සලකා බැලූ Open Society Justice Initiative (OSJI)⁴¹ නම් ආයතනය විසින් 2003 දී විවිධ රටවල තොරතුරු දැනගැනීමේ නීතිය භාවිතා කිරීමෙහි යථාර්ථයන් හා වෙනස්කම් පිළිබඳ නිරීක්ෂණයක් ඇගයුමක් පිණිස වූ මෙවලමක්⁴² සම්පාදනය කරන ලදී. මූලික වශයෙන් එම මෙවලම යොදා ගනිමින් රටවලට යොදා ගනිමින් රටවල් පහක්⁴³ අධ්‍යයනයක් කරන ලද අතර පසු විපරම් අධ්‍යයන රටවල් 16 ක් පාදක කරගෙන ක්‍රියාවට නංවන ලදී.

OSJI විසින් පැවැත්වූ නිරීක්ෂණ අධ්‍යයනය මඟින් ක්ෂේත්‍රය තුළ තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස වූ නීති ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක තොරතුරු මෙන් ම රටවල් 16 පුරාම විනිවිදභාවය පවත්වාගැනීම පිළිබඳ තොරතුරු ද හෙළිදරව් කරගන්නා ලදී. තොරතුරු ඉල්ලා සිටීමවලට ප්‍රතිචාර දැක්වීමට ගතවන කාලය, ලේඛන සඳහා කරන අයකිරීම්, නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීම තුළ පවත්නා අසමාන පරිචයන් ආදී තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳව විශ්ලේෂණය කළහැකි දර්ශක රැසකින් යුත් නිරීක්ෂණ ක්‍රමවේදයක් සකසා ගැනීම මෙම නිරීක්ෂණ මෙවලමේ ඉලක්කය විය. ශ්‍රී ලංකාව වැනි තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස ස්ථාපිත කෙරෙන නීතියක් නැති රටක ද, විනිවිදභාවය පිළිබඳ වත්මන් තත්ත්වය පිරික්සා බැලීමට මෙන් ම එවන් නීතියක අවශ්‍යතාව ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් වෙත පෙන්නාදීමටත් එවැනි නිරීක්ෂණ මෙවලමක් යොදාගෙන කරනු ලබන අධ්‍යයනයන් උපකාරීවිය හැකිය.

ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තහවුරු කිරීමක් . . . . .

තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස සත්‍යවශයෙන්ම ස්ථාපිතව ක්‍රියාත්මකවන රාජ්‍ය තන්ත්‍රයක් ගොඩ නගා ගැනීම පිණිස පුරවැසියන්ට මෙන් ම සිවිල් සමාජයට ද ඉමහත් කාර්යභාරයක් පැවරේ. මහජන දැනුම්වත්භාවය ප්‍රවර්ධනයත්, හිමිකම් පිළිබඳ වැදගත්කම පහදා දීමත් මෙන්ම රාජ්‍ය අංශයෙන් නැගෙන විරෝධතා මැඩ පැවැත්වීමත් ආදී පියවර මගින් සිවිල් සමාජ සංවිධානයන්ට පුළුල් දායකත්වයක් ලබාදීමට හැක. පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය රටවල් බොහෝමයක ම මෙවන් නීති රාජ්‍ය අංශයේ න්‍යාය පත්‍රයන්ට ඇතුළත් කරගැනීම සිවිල් සමාජ සංවිධානයන් ගේ කැපවීම මත සිදු වී ඇත. කෙසේවෙතත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රාමුවක් තුළ පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය රටවල් විසින් සිවිල් සමාජය ලබා දෙන දායකත්වය පිළිබඳ ස්තූතිපූර්වක වුවත් පොදු ප්‍රතිපත්තීන් සැකසීමේ දී සිවිල් සමාජය ලබාදෙන දායකත්වය අවතක්සේරුවට ලක්කිරීම අභාග්‍යසම්පන්න තත්ත්වයකි. පුළුල් සංදර්භයක් වශයෙන් සලකා බලන කල්හි නීති සම්පාදනය තුළ මහජන දායකත්වය ලබා ගැනීම මගින් මහජන අවශ්‍යතාවන්ට සරිලන නීතියක් නිර්මාණය වීම පමණක් නොව පොදු ජනතාව තුළ පුළුල් දැනුම්වත්භාවයක් ඇතිවනවා මෙන් ම සහභාගීත්ව ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය අර්ථපූර්ණය කරන විවෘතභාවයද ඉන් ස්ථාපිත කරන බව ප්‍රකට වෙත කරුණකි. සත්‍යවශයෙන් ම තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිණිස හඬ නගන සංවිධාන හා පුද්ගලයන්ට ක්‍රියාත්මක වීම පිණිස වේදිකාවක් ස්ථාපිත කර ගැනීමට අභියෝගයක් නොපැවතිය යුතු ය. මන්ද යත් ඔවුන් ගේ මෙහෙවර ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තහවුරු කිරීම පිණිස කෙරෙන ප්‍රයත්නයක් ලෙසින් සෑම රජයක් විසින් පිළි ගතයුතුබව අවබෝධ කොටගත යුතු බැවිනි.

2003 - ශ්‍රී ලංකාවේ තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය පිළිබඳ පනත

	An act to provide for freedom of access to official information; specify grounds on which access may be denied; the establishment of the freedom of information commission; the appointment of information officers; setting out the procedure for making requests for information and for matters connected therewith or incidental thereto.
Preamble.	WHEREAS there exists a need to foster a culture of transparency and accountability in public authorities by giving effect to the right of freedom of information and thereby actively promote a society in which the people of Sri Lanka have effective access to information to enable them to more fully exercise and protect all their rights;
	BE it enacted by the Parliament of the Democratic Socialist Republic of Sri Lanka as follows:-
Short title.	1. This Act may be cited as the Freedom of Information Act, No. of 2003 and shall come into operation the day immediately following the date of the expiration of a period of twelve months of the date of certification in terms of Article 80 of the Constitution. A Notification regarding the day on which this Act is due to come into operation shall be published not less than three months prior to such day. Application of the Provisions of the Act
Right of access	2. Subject to the provisions of subsection (2) of section 3 and section 4 of this Act, every citizen shall have a right of access to official information which is in the possession, custody or control of a public authority.
Provisions of this Act to prevail over other written law except in certain circumstances.	3. (1) The provisions of this Act shall have effect notwithstanding anything to the contrary in any other written law, and accordingly in the event of any inconsistency or conflict between the provisions of this Act and such other written law, the provisions of this Act shall prevail. (2) Notwithstanding the provisions of subsection (1) the provisions of this Act shall not apply in respect of any official information in the possession, custody or control of any public authority established by any written law, where the members, officers or servants of such public authority are prohibited under such written law from disclosing or releasing any information received by them or which came to their knowledge in the performance and discharge of their duties and function under such written law. Denial of Access to Official Information.

<p>When right of access may be denied.</p>	<p>4. (1) A request under this Act for access to official information shall be denied, where-</p> <p>(a) the information relates to any matter in respect of which a decision by the Government is pending.</p> <p>(b) the disclosure of such information would constitute an invasion of personal privacy of any person, unless –</p> <p>(i) the person has consented in writing to such disclosure; or</p> <p>(ii) the disclosure of such information is considered to be vital in the public interest;</p> <p>(c) the disclosure of such information-</p> <p>(i) would cause serious harm to the defence of the State or its territorial integrity or national security;</p> <p>(ii) would cause danger to life or safety of any person; or</p> <p>(iii) would be or is likely to be seriously prejudicial to Sri Lanka's relations with any State or international organization, where the information was given to or obtained from such State or international organization, in confidence. Unless the disclosure of such information is considered to be vital in the public interest;</p> <p>(d) the information relates to the assessment or collection of revenue by the Inland Revenue Department.</p> <p>(e) The disclosure of such information would reveal any trade secrets or harm the commercial interests of any person, unless-</p> <p>(i) the person has consented in writing to such disclosure; or</p> <p>(ii) the disclosure of such information is considered to be vital in the public interest;</p> <p>(f) the information could lead to the disclosure of any medical secrets or medical records relating to any person unless such person has consented to such disclosure;</p> <p>(g) the information is subject to professional privilege;</p> <p>(h) the information is required to be kept confidential by reason of the existence of a fiduciary relationship;</p> <p>(i) the disclosure of such information could cause grave prejudice to-</p> <p>(i) the prevention or detection of any crime; or</p> <p>(ii) the apprehension or prosecution of offenders; or</p> <p>(j) the information relates to an examination conducted by the Department of Examination or a Higher Educational Institution which is required to be kept confidential, including any information relating to the results of any qualifying examination held by such Department or Institution.</p>
--	--

	<p>(2) Notwithstanding the provisions of subsection (1), a request for information shall not be denied on any of the grounds referred to therein, other than the grounds specified to in paragraphs (e), (f) and (g) of that subsection, if the information requested for is over ten years old.</p> <p>(3) A disclosure by any public authority of any information which is prohibited from being disclosed under subsection (1), shall be an offence under this Act, and the officer in such public authority who was responsible for the disclosure shall on conviction, be liable to a fine not exceeding five thousand rupees and in addition to any disciplinary action that may be taken against such officer by such public authority.</p> <p>Provided however, no action shall be instituted against such officer where such officer disclosed that information in good faith.</p>
<p>Severability under certain circumstances.</p>	<p>5. Where a request for information is denied on any of the grounds referred to in section 4, access may nevertheless be given to that part of any record or document which contains any information that is not prevented from being disclosed under that section, and which can reasonably be served from any part that contains information denied from being disclosed.</p> <p>Duties of Ministers and public authorities.</p>
<p>Public authorities to maintain and preserve its records.</p>	<p>6. (1) It shall be the duty of every public authority to maintain all its records in such manner and in such form as is consistent with its operational requirements, duly catalogued and indexed.</p> <p>(2) All records being maintained by every public authority , shall be preserved -</p> <p>(a) in the case of new records which are opened after the coming into operation of this Act, for a period of not less than ten years from the date on which such record is opened; and</p> <p>(b) in the case of those records already in existence on the date of the coming into operation of this Act, for a period of not less than ten years from the date of the coming into operation of this Act.</p>

<p>Ministers duty to publish a report.</p>	<p>7. (1) It shall be the duty of –</p> <p>(a) the President and of every Minister to whom any subject has been assigned under paragraph (1) (a) of Article 44 of the Constitution; and</p> <p>(b) the President, in respect of any subject or function of which, the President remains in charge, under paragraph (2) of Article 44 of the Constitution.</p> <p>to publish once in every two years and in such manner as may be determined by him, a report containing the following information –</p> <p>(i) particulars relating to the organization, functions, activities and duties of the Ministry of such Minister, and of all the public authorities falling within the functions assigned to such Minister;</p> <p>(ii) the powers, duties and functions of officers and employees of the Ministry and the public authorities referred to in paragraph (a), and the procedure followed by them in their decision making process;</p> <p>(iii) the norms set for the Ministry and the public authorities referred to in paragraph (a), in the discharge of their functions, performance of their duties and exercise of their powers;</p> <p>(iv) rules , regulations, instructions, manuals and any other categories of records under the control of the Ministry and of the public authorities referred to in paragraph (a), which are used by its officers and employees in the discharge of their functions, performance of their duties and exercise of their powers.</p> <p>(v) the details of facilities available to citizens for obtaining official information from the Ministry and the public authorities referred to in paragraph (a); and</p> <p>(vi) the name, designation and other particulars of the information Officer or Officers appointed to the Ministry and to the public authorities referred to in paragraph (a).</p> <p>(2) Notwithstanding the provisions of subsection (1), it shall be the duty of the President and of every Minister as the case may be, within six months of the coming into operation of this Act, to publish in such manner as may be determined by the President or such Minister, a report containing the information referred to in paragraph (a) to (f) of that subsection.</p>
--	--

<p>Duty of a Minister to inform public about the initiation of projects.</p>	<p>8. Prior to the commencement of any work or activity relating to the initiation of any project, it shall be the duty of the President or the Minister as the case may be, to whom the subject pertaining to such project has been assigned, to communicate to the public generally, and to any particular persons who are likely to be affected by such project, in such manner as specified in guidelines issued for that purpose by the Commission, all such information relating to the project that are available as on the date of such communication.</p> <p>For the purpose of this section, "project" means any project the value of the subject matter of which exceeds:-</p> <p>(a) in the case of foreign funded projects, one million united states dollars; and (b) in the case of locally funded projects, five million rupees</p>
<p>Duty of public authorities to submit reports etc.</p>	<p>9. (1) It shall be the duty of every public authority to submit to the Commission annually a report containing the following information-</p> <p>(a) the number of requests for information received; (b) the number of requests for information which were granted or refused in full or in part; (c) the reasons for refusal, in part or in full, of requests received; (d) the number of appeals submitted against refusals to grant in part or in full requests for information received; and (e) the total amount received as fees for granting requests for information.</p> <p>(2) A public authority shall be required on request to disclose the reasons for taking any decision, whether administrative or quasi-judicial, to any person affected by any such decision.</p> <p>Establishment of Freedom of Information Commission.</p>
<p>Establishment of the Freedom of Information Commission.</p>	<p>10. (1) There shall be establishment for the purposes of this Act, a body called the Freedom of Information Commission (in this Act referred to as the "Commission").</p> <p>(2) The Commission shall by the name assigned to it by subsection (1), be a body corporate with perpetual succession and a common seal and may sue and be sued in its corporate name.</p>

Constitution of the Commission.	<p>11. (1) The Commission shall consist of three persons of eminence and integrity who have distinguished themselves in public life and who are not members of any political party and who, at the time of appointment and while functioning as a member of the Commission, do not hold any public or judicial office.</p> <p>(2) The members of the Commission shall be appointed by the President on the recommendations of the Constitutional Council, and subject to the provisions of subsection (3) of this section, shall hold-office for a period of five years. The President shall nominate one of the members of the Commission to be its Chairman.</p> <p>(3) A member of the Commission shall cease to be a member, where -</p> <p>(a) he earlier resigns his office by writing addressed to the President.</p> <p>(b) he is removed from office by the President on the Constitutional Council forming an opinion that such member is physically or mentally incapacitated and is unable to function further in office;</p> <p>(c) he is convicted by a court of law for any offence involving moral turpitude; or</p> <p>(d) he is deemed to have vacated office by absenting himself from three consecutive meetings of the Commission, without obtaining prior leave of the Commission.</p>
Appointment of officers and servants of the Commission.	<p>12. (1) The Commission may appoint such officers and servants as it considers necessary to assist the Commission in the discharge and performance of its duties and functions under this Act.</p> <p>(2) The officers and servants appointed under subsection (1), shall be subject to such terms and conditions of service as determined by the Commission and be paid such remunerations as determined by the Commission in consultation with the Minister in charge of the subject of Finance.</p>
Duties and functions of the Commission	<p>13. The duties and functions of the Commission shall be, to:-</p> <p>(a) monitor the performance and ensure the due compliance by public authorities, of the duties cast on them under this Act;</p> <p>(b) make recommendations for reform both of a general nature and directed at any specific public authority;</p> <p>(c) hear and determine any appeals made to it by any aggrieved person under section 28 of this Act;</p> <p>(d) lay down guidelines on which public authorities will be required to determine</p>

Fund of the Commission.	<p>14. (1) The Commission shall have its own Fund to which shall be credited all such sums of money as may be voted upon from time to time by Parliament for the use of the Commission and any money that may be received by the Commission by way of donations, gifts or grants from any source whatsoever, whether in or outside Sri Lanka.</p> <p>(2) There shall be paid out of the Fund all such sums of money required to defray the expenditure incurred by the Commission in the discharge and performance of its duties and functions.</p>
Financial year and audit of accounts.	<p>15. (1) The financial year of the Commission shall be the calendar year.</p> <p>(2) The Commission shall cause proper books of accounts to be maintained of the income and expenditure and all other transactions of the Commission.</p> <p>(3) The provisions of Article 154 of the Constitution relating to the audit of the accounts of public corporations shall apply to the audit of the accounts of the Commission.</p>
Part II of Finance Act, 38 of 1971 to apply.	<p>16. The provisions of Part II of the Finance Act, No.38 of 1971 shall, mutates mutandis apply to the financial control and accounts of the Commission.</p>
Exemption from prosecution.	<p>17. No criminal or civil proceedings shall lie against or any member of the Commission or any officer or servant appointment to assist the Commission, for any act which in good faith is done or omitted to be done in the course of the discharge and performance of their duties and functions under this Act.</p>
Procedural requirements to be published.	<p>18. The Commission shall, within six months of its establishment, formulate and give adequate publicity to the procedural requirements for the submission of appeals to the Commission under section 28 of this Act.</p> <p>Appointment of Information Officers and Procedure for gaining Access</p>
Appointment of an Information Officers and their duties.	<p>19. (1) Every public authority shall, for the purpose of giving effect to the provisions this Act, appointment one or more officers as Information Officers of such public authority.</p> <p>(2) It shall be the duty of an Information Officer to deal with requests for information made to the public authority of which he has been appointed its Information Officer, and render all necessary assistance to any citizen making such request to obtain the information being request for.</p> <p>(3) The Information Officer may seek the assistance of any other officer as he may consider necessary, for the proper discharge of the duty imposed on him under</p>

<p>Procedure for obtaining official information.</p>	<p>20. (1) A citizen desirous of obtaining any official information under this Act, shall make a request in writing to the appropriate Information Officer, specifying the particulars of the information requested for;</p> <p>Provided that where any citizen making a request under this subsection is unable due to any reason to make such request in writing, he shall be entitled to make the request orally and it shall be the duty of the appropriate Information Officer to reduce it to writing on behalf of the person making the request.</p> <p>(2) For the purpose of this section - “writing” includes writing done through electronic means; and “appropriate Information Officer” means the Information Officer appointed to the public authority from which the information is being requested for.</p>
<p>Decision on requests submitted under section 20.</p>	<p>21. (1) An Information Officer shall, as expeditiously as possible and in any case within fourteen working days of the receipt of a request under section 20, make a decision either to provide the information requested for on the payment of a fee, or to reject the request on any one or more grounds as specified in section 4 of this Act and shall forthwith communicate such decision to the person who made the request. Where the decision has been taken to provide the information requested for, access to such information shall be granted as soon as practicable.</p> <p>(2) Where providing the information requested for requires the payment of any fee in addition to the fee referred to in subsection (1) , the Information Officer shall request for the payment of such additional fee giving details of such fee and specifying the date before which such additional payment should be made by the person concerned.</p> <p>(3) Notwithstanding the requirements made for the payment of a fee under subsections (1) and subsection (2) of this section, the Commission may determine the circumstances in which information may be provided by an Information Officer, without the payment of a fee.</p>
<p>Public authority to display fees to be charged.</p>	<p>22. A public authority shall be required to display in a conspicuous place within its official premises, a notice specifying the fees being charged for obtaining any official information from such public authority. The fees so specified shall be determined by the public authority on the guidelines issued by the Commission for the purpose.</p>
<p>Manner in which official information is to be provided.</p>	<p>23. (1) Where decision has been made to grant a request for information shall be provided in the form in which it is requested for, unless the Information Officer is of view that providing the information in the form requested for would be detrimental to the safety or preservation of the relevant document or record in respect of which the request was made.</p>

Rejection of a request to be communicated.	<p>24. Where a request for information is rejected by an Information Officer, it shall be the duty of such Officer to specify the following information in the communication sent to the person who made the request under subsection (1) of section 21 -</p> <p>(a) the ground or grounds on which such request is being rejected; and</p> <p>(b) the period within which and the person to whom an appeal against such rejection may be preferred.</p>
Where information requested for was supplied by a third party.	<p>25. (1) Where a request made to an Information Officer by any citizen to disclose official information relates to, or has been supplied by a third party and such information has been treated as confidential at the time the information was supplied, the Information Officer shall, before arriving at a decision regarding its disclosure, invite such third party by notice issued in writing, to make his or her representation for or against such disclosure, within seven days of the receipt of such notice.</p> <p>(2) The Information Officer shall be required in making his decision on any request made for the disclosure of official information which relates to or has been supplied by a third party, to take into consideration the representations made by the third party under subsection (1), and shall, where any objections are raised by such third party, deny access to the information requested for;</p> <p>Provided however, where the disclosure of the information in question is vital in the public interest, the Information Officer shall disclose the same notwithstanding any objection raised by such third party against its disclosure.</p>
Protection against action.	<p>26. Where access to any information has been granted by an Information Officer under this Act, no action shall lie against such Officer or the public authority concerned by reason of granting access to such information.</p>
Granting access not to constitute an authorization for publication.	<p>27. The granting of access to any information in consequence of a request made under this Act, shall not be taken to constitute an authorization or approval of the publication of such information by the citizen to whom such access was granted.</p> <p>Appeals Against Rejections</p>
Appeals against a rejection of a request.	<p>28. (1) Any citizen whose request for official information is rejected by an Information Officer, may, within thirty days of receipt of the decision relating to such rejection, prefer an appeal to the person referred to in the communication issued under subsection (2) of section 24, being the person designated to hear any such appeal.</p>
Appeals to the Commission.	<p>29. A person aggrieved by the decision made in appeal under subsection (2) of section 28 may within two weeks of the communication of such decision, appeal against that decision to the Commission and the commission may affirm, vary or</p>

<p>Appeals to the Supreme Court.</p>	<p>30. (1) A person aggrieved by the decision of the Commission made under section 29, shall have a right of appeal to the Supreme Court against the decision of the Commission. Every have a right of appeal to the Supreme Court against the decision of the Commission. Every such appeal shall be forwarded in the manner prescribed by the relevant rules of the Supreme Court.</p> <p>(2) Where any appeal is preferred to the Supreme Court, under subsection (1) such Court may affirm, vary or reverse the decision appealed against, and shall have the power to make any other order that it may consider necessary to give effect to its decision on appeal.</p>
<p>Appeal may be made on behalf of an aggrieved party.</p>	<p>31. An appeal under section 28, section 29 or section 30 of this Act, may, where the aggrieved party concerned is unable due to some reason to prefer such appeal on his own, be made by any other person on his behalf who is duly authorized in writing by such aggrieved party, to prefer the same.</p> <p>General</p>
<p>Commission to prepare a report of its activities.</p>	<p>32. (1) The Commission shall cause to be prepared a report of its activities as often as it may consider necessary, so however, that it shall prepare at least one report in each calendar year. The Commission shall also cause every report prepared by it, to be placed before Parliament.</p> <p>(2) A copy of the report prepared under subsection (1) shall, within two weeks of it being placed before Parliament, be made available for public inspection at the office of the Commission.</p>
<p>Offences.</p>	<p>33. (1) Any Information Officer who –</p> <p>(a) rejects a request made for information without giving reasons for such rejection;</p> <p>(b) rejects a request made on any ground other than a ground specified in section 4 of this Act; or</p> <p>(c) fails without any reasonable cause to make a decision on a request made within the time specified under this Act for making such decision,</p> <p>shall be guilty of an offence and shall on conviction be liable to a fine not less than five thousand rupees.</p> <p>(2) Any officer whose assistance was sought for by an Information Officer under subsection (3) of section 19, fails without reasonable cause to provide such assistance, shall be guilty of an offence, and shall on conviction be liable to a fine not exceeding five thousand rupees.</p> <p>(3) A fine imposed for the commission of an offence referred to in subsection (1) of (2) of this section, shall be in addition and not in derogation of any disciplinary</p>

<p>Release or disclosure of official information by an employee of a public authority.</p>	<p>34. Notwithstanding any legal or other obligation to which a person may be subject to by virtue of being an employee of any public authority, no employee of a public authority shall be subjected to any punishment, disciplinary or otherwise, for releasing or disclosing any official information which is permitted to be released or disclosed on a request submitted under this Act, so long and so long only as such employee acted in good faith and in the reasonable belief that the information was substantially true and such information disclosed evidence or any wrong doing or a serious threat to the health or safety of any citizen or to the environment.</p>
<p>Regulations.</p>	<p>35. (1) The Minister may make regulations in respect of all matters required by this Act to be prescribed.</p> <p>(2) Every regulation made under subsection (1) shall be published in the Gazette and shall come into operation on the date of such publication or on such later date as may be specified in the regulation.</p> <p>(3) Every regulation made under subsection (1) shall, forthwith after its publication in the Gazette be brought before Parliament for approval and any regulation which is not so approved shall be deemed to be rescinded as from the date of such disapproval but without prejudice to any thing previously done thereunder.</p> <p>(4) The date on which any regulation is deemed to be so rescinded shall be published in the Gazette.</p>
<p>Interpretation.</p>	<p>36. In this Act, unless the context otherwise requires –</p> <p>“citizen” includes any body of persons whether corporate or unincorporated;</p> <p>“Information Officer” means an Information Officer appointed under section 19 of this Act;</p> <p>“official information” includes any correspondence, memorandum, draft legislation, book, plan map , drawing, diagram, pictorial or graphic work, photograph, film, microfilm, sound recording, video tape, machine readable record, computer records and other documentary material, regardless of its physical form or character and any copy thereof;</p> <p>“public authority” means –</p> <p>(a) a Ministry of the Government ;</p> <p>(b) any body or Office established by or under the Constitution other than the Parliament and the Cabinet of Ministers;</p> <p>(c) a Government Department ;</p> <p>(d) a public corporation;</p> <p>(e) a company incorporated under the Companies Act, No.17 of 1982 , in which</p>

දිනේෂ් ත්‍රිවේදී එදිරි ව ඉන්දිය රජය 1997

සංවිධානාත්මක අපරාධ සම්බන්ධ කරුණු විමර්ශනය පිණිස පිහිට වූ නිල කමිටුවක් වෙත ලබා දුන් තොරතුරු හෙළිදරව් කිරීමක් සම්බන්ධයෙන් උද්ගත වූ නඩු කටයුත්තක තීන්දුව ලබා දීමේ දී, ඉන්දිය ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය නැවත වරක් තීන්දු කොට ප්‍රකාශ කර සිටියේ ආණ්ඩුව වෙතින් තොරතුරු ලබා ගැනීම සම්බන්ධයෙන් ජනතාව වෙත මූලික අයිතිවාසිකමක් පවතින බවයි. මෙවැනි නඩුකරවල දී තීන්දු ගැනීමේ දී මාර්ගෝපදේශ කොට ගත හැකි ඉතා වැදගත් මූලධර්ම දෙකක් අධිකරණය විසින් සංස්ථාපනය කරන ලද අතර එය පහත දැක්වෙන පරිදි වේ.

අ) ජනතාව විසින් ඉල්ලා සිටින සමස්ත තොරතුරු කාණ්ඩය සම්බන්ධයෙන් ම, රජය විසින් හෙළිදරව් කිරීමේ විනිවිදභාවය අපේක්ෂා කරන්නේ නමුත් අධිකරණය විසින් "පොදු යහපත පිළිබඳ විභාගයක්" පැවැත්විය යුතු ය.

ආ) හෙළිදරව් කිරීමක් සම්බන්ධ කරුණක දී තීන්දු ගැනීමේ දී අධිකරණය විසින් පොදු යහපතට අදාළ ව පවත්නා තරගකාරී අභිමතාර්ථයන් කෙරෙහි සම්බර අවධානයක් යොමු කළ යුතු ය.

සංවිධානාත්මක අපරාධ සම්බන්ධයෙන් විමර්ශනය පිණිස රජය විසින් පිහිට වූ විමර්ශන කමිටුවක් වෙත ජේෂ්ඨ නිලධාරීන් සම්බන්ධයෙන් ඉදිරිපත් වූ වාර්තා හෙළිදරව් කරන ලෙසින් ඉල්ලා, 1995 වර්ෂයේදී, රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන (NGO) සමූහයක් සමඟ සන්ධානගත වූ පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරයන් පිරිසක් විසින් ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය ඉදිරියේ ඉල්ලීමක් ඉදිරිපත් කරන ලදී. මාලියා සංවිධානවල කටයුතු හා සම්බන්ධතා පවත්වන්නන්, විශේෂයෙන් ම එවැනි කටයුතුවලට සහාය ලබා දෙන දේශපාලනඥයන් හා රාජ්‍ය නිලධාරීන් පිළිබඳ ව තොරතුරු සොයා බලා එවැනි තත්ත්වයන් මඟ හරවා ගැනීම පිණිස ගත යුතු පියවර, නිර්දේශ කිරීම පිණිස කමිටුවක් එවකට ස්වදේශ කටයුතු ලේකම්වරයා ගේ ප්‍රධානත්වයෙන් වර්ෂ 1993 දී පත්කරන ලදී. රජය විසින් එකී කමිටු වාර්තාව පාර්ලිමේන්තුවට ඉදිරිපත් කරනු ලැබූයේ වර්ෂ 02 කට පසුව පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රීවරයන් විසින් දක්වනු ලැබූ දැඩි විරෝධයකට පසුවයි. තරුණ කාන්තා දේශපාලනඥයකු ඝාතනය කිරීම පිළිබඳ දැඩි විමසිල්ලෙන් පසු වූ දේශපාලන ක්‍රියාකාරීන් විසින් එකී කමිටු වාර්තාව පිළිබඳ මහජන අවධානය යොමු කරන්නට උනන්දු විය. එමෙන්ම පාර්ලිමේන්තු මන්ත්‍රී දිනේෂ් චෝදනා කර සිටියේ, රජය විසින් පාර්ලිමේන්තුව වෙත සහාගත කිරීමට යෙදුණු, කමිටු වාර්තාවට පාදක කරගනු ලැබූ ජේෂ්ඨ නිලධාරීන් විසින් ඉදිරිපත් කරනු ලැබූ සියලු ම වාර්තා ද හෙළිදරව් කළ යුතු බවයි.

රාජ්‍ය පාලනයට අදාළ විනිවිදභාවය හා වගවීම නිසි පරිදි පවත්වාගනිමින් නියම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය ස්ථාපිත කිරීමට නම් මහජනතාවට තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය ප්‍රකාරව අදාළ කමිටු වාර්තාවට පදනම් වූ මූලික වාර්තාව හෙළිදරව් කළයුතු බවට නඩුවේ පෙත්සම් කරුවන් ප්‍රකාශ කරන ලදී. ඔවුන් අධිකරණයෙන් ඉල්ලා සිටියේ, අපරාධ කටයුතුවලට සම්බන්ධ පුද්ගලයන්ට එරෙහිව නිසි නීති ක්‍රියාමාර්ගයන් ගැනීමට හැකි වන පරිදි අපරාධ කටයුතුවල නියැලීම පිළිබඳ පිළිගත හැකි සාක්ෂි මඟින් තහවුරු වූ දේශපාලනඥයන් හා නිලධාරීන්ගේ නම් හෙළිදරව් කිරීමට නියෝගයක් කරන ලෙසයි. එමෙන්ම 1923 රාජ්‍ය රහස් පනතේ අසාධාරණත්වය හා ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවට අනුකූල නොවීම පිළිබඳ කරුණු දැක් වූ (සමහර වැදගත් තොරතුරු හෙළිදරව් නොකර සිටීමට රජයට පවත්නා හැකියාව) පෙත්සම්කරුවන් ඒ වෙනුවට තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ ප්‍රතිපත්තියක් ස්ථාපිත කිරීමට පියවර ගන්නා ලෙසින් ද අධිකරණය වෙතින් ඉල්ලා සිටින ලදී.

රජය ප්‍රකාශ කළේ ඔවුන් ඉදිරිපත් කළ කමිටු වාර්තාව සත්‍ය හා නිවැරදි එකක් බවයි. කමිටු ප්‍රධානී ස්වදේශ කටයුතු ලේකම් විසින් ද ලිඛිතව දක්වා සිටියේ, ඉදිරිපත් වූ එක් එක් වාර්තා අවසන් වාර්තාවට එකතු කිරීම අනවශ්‍ය බව ඔහුට පෙනී ගිය බවත්, කමිටුව පැවැත් වූ සාකච්ඡාවන්හි සාරාංශයක් ඇමිණුම් ලෙසින් එකතු කළ බවත් ය.

ශ්‍රී පුද්ගල විනිසුරු මඬුල්ලක් මඟින් විභාගයට ගත් උක්ත නඩුවේ තීන්දුව ප්‍රකාශයට පත් කරමින්, අධිකරණය විසින් ඉන්දීය ජනතාව තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහසට හිමිකම් කියන බව සනාථ කොට ප්‍රකාශ කරන ලදී.

නූතන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී රාජ්‍ය තන්ත්‍ර තුළ ජීවත්වන මහජනතාවට තමන් විසින් තෝරාපත් කරනු ලැබූ ආණ්ඩු විසින් මහජන සුබසිද්ධිය උදෙසා ගනු ලබන ක්‍රියාමාර්ග හා තීන්දු තීරණ පිළිබඳ දැනගැනීමට ජනතාව සතුව හිමිකමක් පවතින බව පිළිගත් මූලධර්මයකි. කෙසේ වෙතත් අන් සෑම අයිතිවාසිකමක් මෙන් ම මෙම හිමිකම ද යම් යම් සීමාවන්ට යටත් වේ. මහජන ආරක්ෂාව වැනි අතිශය බැරැරුම් කරුණුවලට අදාළ තොරතුරු හෙළිදරව් කිරීම මඟින් අහිතකර ප්‍රතිපල ජනනය විය හැකි තත්ත්වයන්හිදී ඒවාට අදාළව රහස්‍යභාවයක් පවත්වාගැනීමට හැකි ය.” මේ තත්ත්වය තුළ අතිශය සංවේදී තොරතුරු හෙළිදරව් කිරීම සම්බන්ධයෙන් පවත්නා තරගකාරී අභිමතාර්ථ සම්බර ලෙසින් පවත්වාගත යුතු බව අධිකරණය විසින් ද පිළිගන්නා ලදී.

“රජයයක් විසින් ගනු ලබන අතිශය වැදගත් තීන්දු තීරණ හා ඊට පදනම් වූ කාරණා සම්බන්ධයෙන් මහජනතාව වෙත තොරතුරු ලබාදීම මහජන සහභාගීත්වයෙන් යුත් ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පාලන රාමුවක් පවත්වාගෙන යාමට ඉතාමත් වැදගත් වේ. විවෘතභාවය පවත්වාගැනීම ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය තුළින් අපේක්ෂිත මූලික කරුණක් වන අතර නිදහස් සමාජයක් පවත්වා ගැනීම, හරය වන්නේ ද විවෘතභාවයයි. එනමුත් විවෘතභාවය පවත්වාගැනීම තුළ උද්ගතවිය හැකි අන්තරායකාරී තත්ත්ව කෙරෙහි ද අවධානය යොමු කළ යුතු ය. රජයයක් විසින් තීරණ ගනු ලබන ක්‍රියාවලිය කෙරෙහි අනිසි අයුරින් මහජන බලපෑම් එල්ල වීමත් අභිතකර ප්‍රතිඵල උද්ගත විය හැකි තත්ත්වයක් බව වටහාගත යුතුය. දේශපාලන හෝ විධායක යාන්ත්‍රණය මඟින් ගනු ලබන සෑම තීරණයක්ම මහජන විවාදයන්ට භාජන කරනු ලැබීම හා මහජන මතවාද පිනවීමට අවශ්‍ය පරිදි කටයුතු කරනු ලබන්නේ නම් තීරණ ගන්නා පුද්ගලයා හෝ ආයතනය වෙත අවශ්‍ය කරන ස්වාධීනත්වයක් නොමැති වීම හේතුවෙන් අවශ්‍ය තීරණ අවශ්‍ය පරිදි ගැනීමට පසුබට වීමට ඉඩ ඇත. මේ තත්ත්වය තුළ සමස්ත රාජ්‍යය යාන්ත්‍රණය ම අඩපණ වීමට ඉඩ ඇති අතර ක්‍රියාකාරකම් අවුල් සහගත වීමේ අවදානමක්ද පවතී. මේ තත්ත්වය තුළ නිරවුල්ව වටහාගත නොහැකි දත්ත දෙකක් පවතින බව අප විසින් අවබෝධ කරගත යුතු අතර ඒ තත්ත්වය තුළ මහජන යහපතට මග සැලසෙන පරිදි තීරණ ගැනීම කළ යුතු බව අවධාරණය කළ යුතුය” යන්න අධිකරණයේ මතය විය.

අධිකරණය විසින් තවත් වැදගත් මූලධර්මයක් ස්ථාපිත කරන ලදී. එනම් “රජයයක් විසින් කැබිනට් වාර්තා, රාජ්‍යය ආරක්ෂාව, විදේශ තානාපති සබඳතා ආදියට සම්බන්ධ ලේඛන ආදී තොරතුරු හෙළිදරව් නොකිරීම සම්බන්ධයෙන් විනිවිදභාවයක් අපේක්ෂා කරන නමුත් අධිකරණය විසින් සැම විට ම විවැනි තොරතුරු හෙළිදරව් කිරීම හෝ නොකිරීම මහජන යහපතට බලපාන අයුරු පිළිබඳ විභාග කොට බැලිය යුතුය” යන්නයි. අන් අයුරකින් ප්‍රකාශ කරතොත්, යම් තොරතුරක් හෙළිදරව් කිරීම හෝ නොකිරීම තීරණය විය යුත්තේ මහජන යහපතට අභිතකර බලපෑමක් ඇති කරන බව සනාථ වන්නේ නම් පමණි. එසේ නොවන කල්හී, විවැනි තොරතුරක් හෙළිදරව් වීම මහජන යහපතට හේතු වන්නේ නම් එය හෙළිදරව් කරන ලෙසින් අධිකරණයක් විසින් නියෝග කළ හැකි ය.

මෙහිදී අප සාකච්ඡාවට බඳුන් කළ නඩුවේදී ද, අධිකරණය විසින් ඉහත සඳහන් කළ පරිදි අභිමතාර්ථ අතර සමබර තුළනයක් ඇතිවන පරිදි විභාග කොට තොරතුරු හෙළිදරව් කරන ලෙසින් නියෝග කරන ලදී. " විවිධ මට්ටම්වල බුද්ධිමය අංශවල ප්‍රධානින් විසින් ඉදිරිපත් කරනු ලැබූ පදනම් ගත ලේඛන හෙළිදරව් කරන ලෙසින් නියෝග කිරීමට අපි පසුබට වෙමු. මන්දයත් විවැනි නිලධාරීන් හා රහසිගත යාන්ත්‍රණයක් කෙරෙහි එසේ නියෝග දීම අහිතකර අයුරින් බලපෑ හැකි බැවිනි.

බුද්ධිමය වාර්තා සියල්ලක් ම පාහේ හරයාත්මක සාක්ෂි මඟින් තහවුරු නොකෙරෙන බව ද අවධාරණය කළ යුතු ය. බොහෝමයක් අවස්ථාවලදී විමර්ශකයන් විසින් යම් යම් පුද්ගලයන් පිළිබඳ පවතින විශ්වාසයන් හා අනුමානයන් ඇසුරෙන් නිගමනයන්, ඉදිරිපත් කරනු ලබයි. විවැනි තත්ත්වයන් තුළ යම් යම් වාර්තා හෙළිදරව් කිරීම, ස්වකීය නිල කටයුතුවල අවශ්‍යතා මත විවිධ පුද්ගලයන් ඇසුරු කළද සත්‍ය වශයෙන්ම අපරාධ කටයුතුවල නියැළී නොමැති නිලධාරීන් හෝ දේශපාලනඥයන් නිකරුණේ මහජන සැකයට භාජනය වීමේ අවදානමක් ඇති කරයි. විවැනි තත්ත්වයන් උද්ගතවීම, දීර්ඝකාලීන පසුතලය තුළ කාර්යක්ෂම රාජ්‍යය යාන්ත්‍රණයක් පවත්වාගැනීමට බාධාකාරී ප්‍රතිඵල ජනනය කිරීමට හේතු වේ. නිසි පරිදි විමර්ශනය නොකොට සකස් කරනු ලැබූ වාර්තා හෙළිදරව් වීම මඟින් කිසිදු අපරාධයකට සම්බන්ධ නොවූ අහිංසක පාර්ශව අනවශ්‍ය නිර්හැරයන්ට හා පීඩාවන්ට ලක්වීමට මඟ පාදයි. අනෙක් අතට එසේ වීම මඟින් සත්‍ය වශයෙන්ම අපරාධවල නියැළී පුද්ගලයන්ද වාසි සහගත තත්ත්වයක් උදා කර ගනී. මන්දයත් දඬුවම්වලින් මිඳීමටත්, ස්වකීය වැරදි වසා ගැනීමට අවශ්‍ය පූර්වෝපායන් යොදාගැනීමට ඔවුන්ට ඉඩ ප්‍රස්ථා ඉන් ලැබෙන හෙයිනි.

වර්ෂ 2005 දී සම්මත වූ ඉන්දීය තොරතුරු දැනගැනීමේ නිදහස පිළිබඳ පනතේ පූර්විකාව තුළ, මෙකී නඩු තීන්දුව මගින් ඉන්දීය ශ්‍රේණිධාධිකරණය සම්මත කරනු ලැබූ විශේෂිත මූලධර්මය අන්තර්ගත වේ. එම පනත මගින් රාජ්‍ය ආයතන හා තොරතුරු කොමිෂන් සභා වෙත පවරන වගකීමක් වන්නේ, යම් තොරතුරක් සෘජුව ම හෙළිදරව් කරන්නේනම් රහසිගතභාවය පවත්වා ගතයුතු තත්ත්ව පිළිබඳ සලකා බලා පොදු යහපත පිණිස පවත්නා අවශ්‍යතාව ය ඊට වඩා ඉහළ මට්ටමක පවතිනම් පමණක් එම තොරතුරු හෙළිදරව් කළ යුතු ය යන්නයි.

NOTES:

1 Robinson, M. (2002) Message of the UN High Commissioner for Human Rights Mary Robinson to the 2002 World Civil Society Forum, <http://www.worldcivilsociety.org/pages/164/http://www.worldcivilsociety.org/REPORT/EN/01/index.html> as on 1 October 2003.

2 See <http://www.accessinitiative.org/> 3The Delhi Right to Information Act was enacted in 2001 and continues to be on the statute books. However people use the Right to Information Act passed by Parliament in 2005 more than this law as it is stronger and contains provisions for punishing errant officials.

4 World Bank (2003) Ghana Poverty Reduction Strategy (2003-2005): An Agenda for Growth and Prosperity, Volume 1, p.122, http://poverty.worldbank.org/files/Ghana_PRSP.pdf as on 3 September 2003. 5 See www.bicus.org 6 See www.brettonwoodsproject.org 7See the website of the Global Transparency Initiative at <http://www.ifitransparency.org/> .

8 The founding members of NCPRI are Ajit Bhattacharjea, Prashant Bhushan, Nikhil Dey, Bharat Dogra, Prabhash Joshi, K.G. Kannabiran, Harsh Mander, Renuka Mishra, M.P. Parmeswaram, Aruna Roy, S.R. Sankaran and Shekhar Singh.

9 Based on: Dimba, M. & Calland, R. (2003) Freedom of Information Law in South Africa - A Country Study, prepared for FreedomInfo.org.

10 For more information visit: <http://www.abolombon.org/> as on 20 August 2009.

11 For more information visit: <http://www.pallitathya.org/> as on 20 August 2009.

12For details regarding this campaign see: <http://www.expressindia.com/news/initiatives/rti/index.php> as on 20 August 2009

13For details regarding this campaign see: <http://www.righttoinformation.info/pdf/newletter2.pdf> as on 20 August 2009

14Citizen's Constitutional Forum (2003) Oral Submission on Draft Media Bill, The Fiji Islands, <http://www.pmw.c2o.org/2003/cfmediasub.pdf> as on 2 September 2003.

15 Imbun, B. (2003) "Overview of Freedom of Information in the Pacific Island Nations", CHRI unpublished.

16 John Samuel quoted in Goldberg, D. (2003) "Advocating for the right to information – the Swedish oddity", CHRI unpublished.

17 Based on: Mishra, N. (2003) People's Right to Information Movement: Lessons from Rajasthan, New Delhi, UNDP, p.10.

18 Mander, H. & Joshi, A.S. (1999) The Movement for Right to Information in India: People's Power for the Control of Corruption, Section 3, CHRI, New Delhi.

19 Anna Hazare Website, News Page, <http://www.annahazare.org/rti.html> as on 1 October 2003.

20 Reid, J. (2000) Remarks to Freedom of Information Seminar, <http://www.infocom.gc.ca/speeches/speechview-e.asp?intspeechid=16> as on 15 September 2003. 21 The United Progressive Alliance (UPA) consists of Congress and its allies RJD, DMK, NCP, PMK, TRS, JMM, LJP, MDMK, AIMIM, PDP, IUML, RPI (A) and RPI (G). The UPA government is supported by the Left parties. 22 Access to Personal Files Act 1987 (UK), Access to Medical Reports Act 1988 (UK), Environment and Safety Information Act 1988 (UK) and Access to Health Records Act 1990 (UK): see <http://www.cfoi.org.uk/legachiev.html> 23 For example: State of UP v Raj Narain, AIR 1975 SC 865; Indian Express Newspapers (Bombay) Pvt Ltd v India, (1985) 1 SCC 641; Reliance Petrochemicals Ltd v Proprietors of Indian Express Newspapers Bombay Pvt Ltd, AIR (1989) SC 190.

24 FreedomInfo.Org, (2002) "Ugandan Judge Orders Release of Key Document on Bujagali Dam", IFTI Watch Archive, November 22: <http://www.freedominfo.org/ifti1102.htm#1> 25 Visuvalingam and Others v Livanage, (1984) 2 Sri LR 123, 132 cited in Pinto-Jayawardena K (2005), op. cit., p. 5.

26 Fernando v Sri Lanka Broadcasting Corporation and Others, (1996) Sri LR 157 cited in Pinto-Jayawardena K (2008) "Background Paper on the Colombo Declaration on Media Freedom and Social Responsibility – 1998", commissioned by the Editors' Guild of Sri Lanka, Sri Lanka Press Institute, p.6: <http://www.slpil.lk/downloads/documents/Background%20paper%20on%20media%20Law%20Refom%20re%20the%20Colombo%20Declaration.pdf> as on 21 August, 2009.

27 In Re The Broadcasting Authority Bill, S.D. No 1/97 – 15/97, delivered on 5 May, 1997 cited in Pinto-Jayawardena K (2008), op. cit.

28 Environmental Foundation Ltd. v Urban Development Authority of Sri Lanka and Others, (SC (FR) Application 47/2004, SCM 28.11.2005, cited in Pinto-Jayawardena K (2009), 'Collapsing Bridges, Collapsing Trust', The Sunday Times, 02, August: <http://sundaytimes.lk/090802/Columns/focus.html> as on 21 August, 2009.

29 See www.article19.org/pdfs/standards/modelfoiaw.pdf

30 See <http://www.justiceinitiative.org/Principles/index> 31 UK Government (1997) Your Right to Know: The Government's proposals for a Freedom of Information Act, The Stationery Office, United Kingdom, <http://www.archive.official-documents.co.uk/document/caboff/foi/foi.htm> as on 26 August 2003.

32 Frankel, M. (1999) "Abysmal handiwork", Frankel, M. (1999) "What's wrong with the bill?", CFOI (2000) "16 things you would not believe possible under as FOI Act", <http://www.cfoi.org.uk/opengov.html> as on 26 August 2003.

33 Dimba, M. & Calland, R. (2003) "Freedom of Information Law in South Africa - A Country Study", prepared for FreedomInfo.org.

34 Ibid.

35 Jamaicans for Justice, Transparency International and the Farquharson Institution (2002) Joint Submission to the Joint Select Committee on The Access to Information Act, http://www.jamaicansforjustice.org/jw_archives.htm as on 1 October 2003.

36 See <http://www.irmt.org/> 37 See

http://www.humanrightsinitiative.org/programs/ai/rti/india/national/rti_conference_report_2005.pdf for a report of the Conference.

38 The international experts in the Conference were Mr. Juan Pablo Guerrero Amparan, Information Commissioner with the Mexican Federal Institute for Access to Public Information (IFAI); Mr. Phil Boyd, Assistant Information Commissioner from the UK information Commissioner's Office; Mr. Marc Aurele Racicot, Assistant Adjunct Professor, University of Alberta, on secondment from the Office of the Information Commissioner of Canada; Ms. Aylair Livingstone, Director of the Jamaican Access to Information Unit; and Mr. Mothusi Lepheana, Director of the Access to Information Unit in the South African Human Rights Commission. 39 For more information see: http://manusher.org/rti_conference.php as on 20 August 2009.

40 See Freedom of Information Programme, South African History Archive <http://www.wits.ac.za/saha/programme.htm> as on 2 September 2003.

41 Open Society Justice Initiative, is an operational programme of the Open Society Institute (OSI), which pursues law reform activities.

42 The Monitoring Tool can be downloaded at http://www.justiceinitiative.org/db/resource2/fs/?file_id=14972

43 See http://www.justiceinitiative.org/db/resource2?res_id=102207 for results from the initial 5 Country Monitoring Survey.

44 The bill annexed hereto is a revised version of the draft Freedom of Information Bill prepared by the Ministry of Justice in December 2003. See http://www.lawcomdept.gov.lk/info_English/index.asp-xp=723&xi=808.htm as on 9th July 2010.

45 JT1997(4) SC237.

වැදගත් විය හැකි වෙබ් ලිපිනයන්

- Special Rapporteur on Freedom of Expression and Opinion
<http://www.unhchr.ch/html/menu2/7/b/mfro.htm>
- Commonwealth Human Rights Initiative
www.humanrightsinitiative.org
- Article 19
www.article19.org
- FreedomInfo.org
<http://freedominfo.org>
- Freedom of Information Network
www.foiadvocates.net
- Transparency International
http://www.transparency.org/ach/strategies/access_info/discussion.html
- International Records Management Trust
www.irmt.org
- Whistleblower Support Links
<http://www.xpdnc.com/links/whstlblw.html>
- Open Society Justice Initiative
<http://www.justiceinitiative.org>
- Open the Government (USA)
<http://openthegovernment.org>
- Bank Information Centre (USA)
www.bicusa.org

Commonwealth

- FOI Home Page (Australia)
www.law.utas.edu.au/foi/index.html
- Information Commissioner of Canada (Canada)
www.infocom.gc.ca
- Jamaicans for Justice (Jamaica)
www.jamaicansforjustice.org
- Office of the Privacy Commissioner (New Zealand)
www.privacy.org.nz
- Open Democracy Advice Centre (South Africa)
www.opendemocracy.org.za
- Media Institute of Southern Africa
www.misa.org
- Freedom of Information Website (Trinidad & Tobago)
www.foia.gov.tt
- Campaign for Freedom of Information (United Kingdom)
www.cfoi.org.uk

South Asia

- Central Information Commission (India)
www.cic.gov.in
- Right to Information Portal (India)
www.rti.gov.in
- National Campaign for People's Right to Information (India)
www.righttoinformation.info
- Right to Information BlogSpot (India)
www.indiarti.blogspot.com
- Parivartan (New Delhi, India)
www.parivartan.com
- HumJanenge (On-Line Discussion Board, India)
<http://in.groups.yahoo.com/group/humjanenge/>
- Consumer Rights Commission of Pakistan (Pakistan)
www.crcp.org.pk
- Centre for Peace & Development Initiatives (Pakistan)
www.cpd-pakistan.org
- Law and Society Trust (Sri Lanka)
www.lawandsocietytrust.org
- Centre for Policy Alternatives (Sri Lanka)
www.cpalanka.org
- Transparency International Sri Lanka
www.tisrilanka.org
- Manusher Jonno Foundation (Bangladesh)
www.manusher.org
- Transparency International (Bangladesh)
<http://ti-bangladesh.org>

අපගේ හවුල්කරු

පෙඩ්රික් නිවුමාන් පදනම ලිබරල් දේශපාලන නිදහස සඳහා වන පදනමකි.

1958 දී එය පිහිටුවීමට දායක වූ නිර්මාතෘවරුන් අතර දෙවන ලෝක යුද්ධයෙන් පසු පළමු ජර්මානු පෙඩරල් ජනාධිපතිවරයා වූ නියඩෝර් හියුස් ද වේ. පෙඩ්රික් නිවුමාන් පදනම මේ වනවිට ලොව පුරා විවිධ රටවල් හැටක පමණ නිදහස සහ නිදහස අරභයා වන උපායමාර්ග ප්‍රවර්ධනය කිරීමට කටයුතු කරයි. එහි මෙවලම් වනුයේ ප්‍රජා අධ්‍යාපනය, දේශපාලන උපදේශනය සහ දේශපාලන කතිකාවන් වේ.

නිදහස සඳහා වූ පෙඩ්රික් නිවුමාන් පදනම නීතියේ පාලනය, වෙළඳපල ආර්ථිකය, ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය, නිදහස ශක්තිමත් කිරීම සහ තහවුරු කිරීම උදෙසා කරන වැයම්වලට එහි විශේෂඥ සහාය ලබා දෙයි. ලෝකයේ එම වර්ගයේ එකම ලිබරල් සංවිධානය ලෙස පෙඩ්රික් නිවුමාන් පදනම මතු පරපුර උදෙසා වගකීමෙන් යුතු නිදහස් අනාගතයක් වෙනුවෙන් පසුබිම සැකසීමේ කටයුතුවලට පහසුකම් සපයනු ලබයි.

දකුණු ආසියාව තුළ නිදහස අරභයා වන ළැදියාව සහ ඉවසිලිවන්තභාවයේ ශක්තිමත් සම්ප්‍රදාය තුළ දකුණු ආසියාවේ මධ්‍යම පංතිය වැඩි වැඩියෙන් තහවුරු වෙමින් වර්ධනය වීමත් ආර්ථිකයත් නිදහස්කරණය වීමත් සමඟ පදනම හවුල්කාර සංවිධානයන් විශාල ගණනක් සමඟ ප්‍රජාතන්ත්‍රීය ව්‍යුහයන් ශක්තිමත් කිරීමටත්, නීතියේ පාලනය තහවුරු කිරීමටත් මෙන්ම ගෞරවාන්විත ජීවිතයක් සහ සමාජ සංවර්ධනය උදෙසා පූර්ව ආර්ථික කොන්දේසි තහවුරු කිරීමටත් කටයුතු කරමින් සිටී.

ට්‍රාන්ස්පේරන්සි ඉන්ටනැෂනල් ශ්‍රී ලංකා

ට්‍රාන්ස්පේරන්සි ඉන්ටනැෂනල් ශ්‍රී ලංකා යනු දූෂණය මැඩලීම මූලික අරමුණ කරගනිමින් ක්‍රියාත්මකවන ප්‍රමුඛතම ජාත්‍යන්තර සංවිධානයක් වන ට්‍රාන්ස්පේරන්සි ඉන්ටනැෂනල් හි ශ්‍රී ලාංකික නියෝජිතායතනයයි.

ලොව පුරා රටවල් රැසක ශාඛා සියයකට අධික ප්‍රමාණයක් පිහිටුවා ඇති ට්‍රාන්ස්පේරන්සි ඉන්ටනැෂනල් සමස්ථ ජාලයම විනිවිදභාවය, වගවීම හා යහපාලන ප්‍රතිපත්තීන් ප්‍රවර්ධනය පිණිස කැපවී සිටින අතර ට්‍රාන්ස්පේරන්සි ඉන්ටනැෂනල් ශ්‍රී ලංකා ආයතනය "සුපිළිපත් දේශයක් ගොඩනැංවීමේ" දැක්මෙන් යුතුව සිය සමාජ මෙහෙවරෙහි යෙදී සිටී.

රටේ ආණ්ඩුකරණ ක්‍රියාවලියට මහජනතාවට සහභාගිවීමට ඇති ඉඩ පුස්ථා වඩාත් විවර කරන තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය පුරවැසියෙකුට හිමිවිය යුතු මූලික අයිතිවාසිකමක් ලෙස සලකන ට්‍රාන්ස්පේරන්සි ඉන්ටනැෂනල් ශ්‍රී ලංකා ආයතනය ඒ පිළිබඳ මහජන දැනුම්වත්භාවය ප්‍රවර්ධනය කිරීමේ හා මහජන ක්‍රියාකාරීත්වයන් දිරිගැන්වීමේ ප්‍රයත්නයේ නිරතව සිටී.

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නයේ (CHRI) වැඩ සටහන්

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නයේ (CHRI) කටයුතු මානව හිමිකම්, අවංක ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සහ සංවර්ධනය ජන ජීවිතවල යථාර්ථය බවට පත් කිරීම අරභයා පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලය සහ එහි සාමාජික රටවල් තුළ වගවීම සහගත බව සහ සහභාගිත්වය උදෙසා ක්‍රියාකාරී යාන්ත්‍රණයන් සහ උසස් ප්‍රමිතීන් තිබිය යුතු යැයි යන විශ්වාසය මත පදනම් වේ. ඊට අනුකූලව පුළුල් මානව හිමිකම් වෙනුවෙන් පෙනී සිටින වැඩ සටහනකට අතිරේකව CHRI සංවිධානය යුක්තිය සඳහා ප්‍රවේශනය සහ තොරතුරු සඳහා ප්‍රවේශනය වෙනුවෙන් පෙනී සිටී. එය සමීක්ෂණ, ප්‍රකාශන, වැඩමුළු, තොරතුරු පතල කිරීම සහ පෙනී සිටීම යන ක්‍රියාකාරකම් ඔස්සේ සිදු කෙරේ.

මානව හිමිකම් වෙනුවෙන් පෙනී සිටීම

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය නිල පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය ආයතන සහ සාමාජික රජයන්ට නිරන්තරව යටත් වේ. 1995 සිට කලින් කලට CHRI සංවිධානය කරුණු සෙවීමේ දුත මෙහෙවරයන් නයිජීරියාව, සැම්බියාව, ෆීජීදූපත් සහ සියරා ලියෝන් වැනි රටවලට යවා තිබේ. CHRI සංවිධානය තවද මානව හිමිකම් උදෙසා පෙනී සිටීමට ඔවුන්ගේ සාමූහික ශක්තිය ගොඩ නගන්නට විවිධ කණ්ඩායම් එක්තැන් කරන පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය මානව හිමිකම් ජාලය සම්බන්ධීකරණය කරනු ලබයි. CHRI මාධ්‍ය ඒකකය මානව අයිතිවාසිකම් සම්බන්ධ පොදුජන විඥානයක් ඇති කිරීමට වග බලා ගනී.

තොරතුරු ප්‍රවේශනය

පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය සිවිල් සමාජයට සහ රජයන්ට ක්‍රියාත්මක වීමට, යහ භාවිතය ක්‍රියාවේ යෙදවීම සඳහා පාර්ශවකරුවන්ට සහායවීම මෙන්ම ප්‍රබල නීතියන් ඇතිකරලීමට තාක්ෂණික විශේෂඥ මධ්‍යස්ථානයක් ලෙස ක්‍රියා කරන්නට උත්ප්‍රේරණය සපයනු ලබයි. CHRI සංවිධානය ප්‍රතිපත්ති සම්පාදකයන් සමඟින් පෙනී සිටිනා සේම රජයේ සහ සිවිල් සමාජයේ ශක්‍යතාවන් ගොඩ නගමින් ප්‍රාදේශීය කණ්ඩායම් සහ නිලධාරීන් සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කරනු ලබයි. CHRI සංවිධානය ඉතා මෑතකදී ඉන්දියාවේ තොරතුරු ඇතැගැහීමේ අයිතිය පිළිබඳ ජාතික නීතියක් උදෙසා වූ සාර්ථක මහජන ව්‍යාපාරයකට සහයෝගය දැක්වීමත් දකුණු ආසියාව තුළ ක්‍රියාකාරී වූවා මෙන්ම අප්‍රිකාවේදී නෛතික කෙටුම්පත් කිරීම සඳහා යෙදවුම් සපයමින්ද, පැසිපික් රටවල කලාපීය සහ ජාතික සංවිධානයන් සමඟ තොරතුරු දැනගැනීම නීතිගත කිරීමේ අවධානය වර්ධනය කිරීමට ද කටයුතු කරමින් සිටී.

යුක්තිය උදෙසා ප්‍රවේශනය

පොලිස් ප්‍රතිසංස්කරණ : බොහෝමයක් රටවල පොලිසිය පුරවැසියන්ගේ අයිතීන් සුරකිනවාට වඩා යුක්තිය නිෂේධ කරනු ලබන අතරම අයිතීන් උල්ලංඝනය කිරීම මහත්සේ ව්‍යාජත කරන රජයේ පීඩක උපකරණයක් ලෙස පෙනී සිටී. පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය පොලිසිය වර්තමාන බලාධිකාරයේ මෙවලමක් ලෙස පෙනී සිටිනවාට වඩා නීතියේ පාලනය තහවුරු කරන්නක් ලෙස ක්‍රියා කරන පරිදි නීතිමය ප්‍රතිසංස්කරණයක් ප්‍රවර්ධනය කරමින් සිටී. ඉන්දියාවේ CHRI වැඩසටහන් පොලිස් ප්‍රතිසංස්කරණයක් උදෙසා මහජන සහාය ඒකරාශී කිරීම අරමුණු කර ඇත. නැගෙනහිර අප්‍රිකාවේ සහ සානාලේ CHRI සංවිධානය දේශපාලන මැදිහත් වීම සහ පොලිස් වගවීම සහගත බව පිළිබඳ කරුණු විමර්ශනය කරමින් සිටී.

බන්ධනාගාර ප්‍රතිසංස්කරණ : පොදු රාජ්‍ය මණ්ඩලීය මානව හිමිකම් ප්‍රයත්නය සාම්ප්‍රදායිකව සංවෘත ක්‍රමයක විනිවිදභාවය වැඩි කිරීම සහ දුර්භාවිතයන් අනාවරණය කිරීම පිළිබඳව අවධානයෙන් කටයුතු කරයි. අවධානයට ලක් වූ ප්‍රධාන පරාසයක් නම් බන්ධනාගාර අධික ලෙස පිරි යාම සහ යුක්ති සහගත නොවන ලෙස දීර්ඝ කාලයක් පුද්ගලයන් පූර්ව අධිකරණයේ රඳවා තබා ගැනීම සහ බන්ධනාගාර තුළ අනවශ්‍ය තරම් දිගු කල් රඳවා ගැනීම් වලට හේතු වන නීති පද්ධතියේ අසාර්ථකත්වය අවධාරණය කිරීමත් ඒවා ලිහිල් කිරීමට මැදිහත්වීමත්ය. අවධානය යොමු වූ තවත් පරාසයකින් සපුරා අසාර්ථක බන්ධනාගාර පාලනය පුනර්ජීවනය කිරීම කරා අරමුණු කෙරුණි. සමස්තයක් ලෙස යුක්ති සහගත පරිපාලනයක් අරභයා බලපාන සංකීර්ණයක් ඇති කරන ලෙසම බන්ධනාගාරයන්හි පරිපාලනයට අභිවර්ධනයන් ගෙන එන්නට මෙම පරාසයන් කෙරේ අවධානය යොමු වීම හේතු වෙතැයි විශ්වාස කරනු ලබයි.

ලෝකය පුරා විවිධ රටවල විවිධ රාජ්‍ය පාලනයක් සඳහා අවශ්‍ය උත්තේජනය ඇති කරනු ලැබුවේ සිවිල් සමාජය මඟිනි. ආර්ථිකමය සාධාරණත්වය උදෙසා සමාජයේ පහල ස්ථරයන් සමඟ කටයුතු කරමින් සිටියදී හෝ රජයන්ට විවිධ ප්‍රතිපත්ති සහ නීති ක්‍රියාත්මක කිරීමට සහයෝගය දෙන අතරම සිවිල් සමාජය අත්කරගන්නා ජයග්‍රහණයන් සහ දිරිගැන්වීම් මෙන්ම ප්‍රායෝගික අදහස් ලෝකය පුරා සිටින අනෙකුත් කණ්ඩායම්වලට මහත් පිටුවහලකි. මෙය විශේෂයෙන් දකුණු ආසියාවේ පොදු ලක්ෂණයක් වන අතර නීති ඛලාත්මක කිරීම සඳහා එහිදී ප්‍රමුඛව කටයුතු කරනු ලැබුවේ සිවිල් සමාජය විසිනි.

මෙම ප්‍රකාශනය මගින් තොරතුරු සඳහා ප්‍රවේශවීමට ඇති අයිතිය සහතික කරගැනීමේ ක්‍රියාවලියන්හිදී යොදාගනු ලැබූ නවතාවයන්, උපක්‍රමයන් සහ සැලසුම් හඳුන්වාදීමට උත්සාහගනු ලබයි. විවිධ අත්දැකීම් උගත් පාඩම් මෙන්ම වඩාත් සුදුසු ක්‍රියාමාර්ගයන් සහ එකිනෙකට වෙනස් වූ නීති ක්‍රියාදාමයන් රටක අභ්‍යන්තරයේ ක්‍රියාත්මක වන වැඩසටහන් සඳහා යොදා ගත යුතුය.

Commonwealth Human Rights Initiative

working for the practical realization of human rights in the countries of the Commonwealth

TRANSPARENCY INTERNATIONAL SRI LANKA

building a nation of integrity